

30 Kasım 1976

Devlet Kütüphanesi

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

EYLÜL 1976

İÇİNDEKİLER: ~~~~~

- Dış Ülkelerde Nasreddin Hoca . . . . . Celâlettin KİŞMİR
Mama Hatun Efsanesi . . . . . Ali Rıza ÖNDER
• Karşılı Aşık Dursun Cevlâni . . . . . Ali Rıza KÖSEOĞLU
Kaybettiğimiz Büyük Folklorcu Yusuf Ziya Demircioğlu . . İhsan HİNÇER
Fikir ve Sanat Adamı Yusuf Ziya Demircioğlu . . . . . Osman ATTILÂ
Yusuf Ziya Demircioğlu'na Ait Anılar . . . . . Nizami NEFESLİ
-«Muhibbi İle Esmahan Hikâyesi» . . . . . Saim AÇIKGÖZ
• Kıbrıs'ta Ölümle İlgili Gelenekler . . . . . İlder VEZİROĞLU
Mardin Kızılder ve Kermırara Köyü Çocuk Oyunları . Prof. Dr. Şükrü ELÇİN
Eski İstanbul'da Dükkânların Tabalâ ve İlânları . . . . . Malik AKSEL
• Naldöken Tahtacıları'nda Evlenme (XXII) . . . . . Rıza YETİŞEN
Gülnarlı Halk Ozanı Ahmet Ali Babacan . . . . . Özcan SEYHAN
Giyim - Kuşam Sözlüğü (IV) . . . . . Wolfgang İbrahim CREMERS
• Kars'ta Yeneni Çeşitli Bitkiler . . . . . Ülker KIRZIOĞLU

BİZE GELEN KİTAPLAR

~~~~~

SAYI: 326

KURUŞ: 300

253
İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKARILAN HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

30 Kasım 1976

Devlet Kütüphanesi

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

EYLÜL 1976

İÇİNDEKİLER: ~~~~~

Diş Ülkelerde Nasreddin Hoca	Celâlettin KİŞMİR
Mama Hatun Efsanesi	Ali Rıza ÖNDER
Karslı Âşık Dursun Cevlani	Ali Rıza KÖSEOĞLU
Kaybettiğimiz Büyük Folklorcu Yusuf Ziya Demircioğlu	İhsan HİNÇER
Fikir ve Sanat Adamı Yusuf Ziya Demircioğlu	Osman ATTILÂ
Yusuf Ziya Demircioğlu'na Ait Anılar	Nizami NEFESLİ
«Muhibbi ile Esmahan Hikâyesi»	Saim AÇIKGÖZ
Kıbrıs'ta Ölümle İlgili Gelenekler	İlter VEZİROĞLU
Mardin Kızıldere ve Kermirara Köyü Çocuk Oyunları	Prof. Dr. Şükrü ELÇİN
Eski İstanbul'da Dükkanların Tabakâ ve İlanları	Malik AKSEL
Naldöken Tahtacıları'nda Evlenme (XXII)	Rıza YETİŞEN
Gülnefli Halk Ozanı Ahmet Ali Babacan	Özcan SEYHAN
Giyim - Kuşam Sözlüğü (IV)	Wolfgang İbrahim CREMERS
Kars'ta Yeniden Çeşitli Bitkiler	Ülker KIRZIOĞLU

BİZE GELEN KİTAPLAR

~~~~~

SAYI: 326

KURUŞ: 300

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKARILAN HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

ALTIN YILDIZ
MENSUCİYET VE KONFEKSİYON FABRİKALARI A.Ş.
Altinyıldız

Türk Kumaşını
Dünyaya Tanıtan
Marka

(Manajans : 1839 - 88)

DERGİMİZ

28 YAŞINA BASTI

Dergimiz, geçen ay çıkmış bulunan 325 No.lu Ağustos 1976 tarihli sayısıyla 28 yaşına ve 17. cildine basmış bulunmaktadır.

Geçen ay tamamlanan 16. cildimiz (307 - 324. sayılarımızı kapsayan) ve özel cilt kapaklarımız hazırlanmıştır. Ayrıca tükenen 56, 67, 81, 90 ve 92. sayılarımızın ikinci baskıları yapılmıştır. Bu suretle bazı okuyucularımızın koleksiyonlarındaki eksikler tamamlanmış olmaktadır.

Bu arada 1 - 16. ciltlerimiz de hazırlanmıştır. 1 - 12. ciltlerimiz ikinci baskı giderleri dolayısıyla 100 er liradan, 13 - 16. ciltlerimiz de 75 er liradan satışa çıkarılmıştır. Cilt kapaklarımız ise 15 liradır.

Okuyucu ve abonelerimize duyururuz.

T.F.A.

damlıya damlıya göl olur

TURKIYE
İŞ BANKASI

paranızın... istikbalinizin emniyetidir

(Folklor : 89)

EV

sahibi olmak
SİZİN DE
hakkınızdır

YUVA
hesabımızla
EV
edinmenize
yardımcıyız

aylık tasarruf bankası

EMNİYET
SANDIĞI

(Basın : 60102 — 90)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALK BİLGİSİ DERGİSİ

KURUCUSU VE SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 326

EYLÜL 1976

YIL : 28 — CİLT : 17

DIŞ ÜLKELERDE NASREDDİN HOCA

Yazan : Celâlettin KİŞMİR

Nasreddin Hoca'nın yabancı ellerde yayınlanan fıkraları var. Hiç bir değerimiz, Nasreddin Hoca kadar olsun dışarı memleketlerde haklı bir ilgi uyandırmadı.

Örneğin, Yugoslavyada Nasreddin Hoca'nın renkli resimleri ile ilgili mizah dergileri, çocuk kitapları yayınlanıyor.

Yugoslavlar Hoca'nın iki fıkrasını almışlar. İkisi de eşeği ile ilgili. Renkli olarak yayınlanan resimlerin altında yayınlanan iki fıkra şu :

«Hoca'nın pazara götürdüğü eşeği, ilk çıkan alıcıyı ısıtır, ikinci alıcıyı tepir, üçüncüsünü kapar, bir başka alıcıyı çifteler.

Tellâl :

— Hoca boşuna zahmet etmişsin önüne geleni kapan, arkasında duranı tepen bir eşeği kimse alamaz! deyince, Hoca da :

— Ben de satmak için getirmedim, der. Müslümanlar görsün de neler çektiğimi anlasınlar, diye getirdim!»

Yugoslavların yayınladıkları ikinci Nasreddin Hoca fıkrası da şu :

«Hoca, içi dolu heybesini omuzuna asmış, eşeğin sırtında pazardan köye dönerken karşılaştığı bir adam.

— O Hoca demiş, ne diye heybeyi omuzunda taşıyorsun, eşeğin arkasına koysana. Hoca :

— Yoo, demiş, hem beni, hem de heybeyi taşıyorsun.. O kadar insafsızlık edemem. Hayvana yazık».

Nasreddin Hoca'ya Romenler de önem vermişlerdir. Romanya'da yayınlanan Nasreddin Ho-

ca ile ilgili fıkralar Yugoslavya'daki gibi renkli olarak resimlendirilmişlerdir.

Romenlerin yayınladıkları Nasreddin Hoca fıkralarından biri de şu :

«Hoca tavukları, kafese doldurmuş, Akşehir'den Sivrihisar'a giderken, «ögle sıcakında hayvanlar bunaldı. Salıvereyim de yürüye yürüye, gezine gezine gitsinler.» diye düşünüp salıverince her biri bir yana dağılmış. Çok kızan Hoca, horozu önüne katıp kovalarken bağırır- mış :

— Gecenin karanlığında, sabah olacağını bilip ötersin de güpegündüz Sivrihisar yolunu neden bilmezsin?»

İngiltere de Nasreddin Hoca'ya zaman zaman eğilmesini bilmiş. Onunla ilgili fıkralar yayınlamıştır.

Diğer memleketlerden daha geniş bir yayına uğrayan Nasreddin Hoca'nın bilhassa şu iki fıkrası İngiltere'de çok tanınmıştır.

«— Kaç yaşındasın Hoca?

— Kırk...

— Nasıl olur, iki yıl önce de kırk demiştin..

— Evet ben hiç bir zaman sözümünden dönmem.»

İkinci ünlü fıkrası şu :

«Hoca, bir gece telaş içinde, karısını uyarır :

— Koş, çabuk bana gözlüğümü getir der. Çok güzel bir rüya görüyorum. Birisi bana para veriyor, ama gözlüksüz kim olduğunu seçemiyorum.»

MAMA HATUN EFSANESİ

Yazan : Ali Rıza ÖNDER

1957 - 1959 yılları arasında Erzincan Savcısı iken bu konuda edindiğim yetersiz bilgileri, yıllarca sonra (8.7.1974 günü) Sayın Hikmet Turhan Dağlıoğlu'nun Ankara'da anlattıklarıyle tamamladım. O da bu efsaneyi, 1947 yılında Tercan'da Yargıç Hasan Basri Erk'in yanında, yaşlı bir Tercanlıdan dinlemiştir.

Erzincan'ın Tercan ilçesine gidenler, bir mimarlık şaheseri olan ünlü türbeyi görmüş olacaktırlar. Bir kervansarayın bitişiğindeki bu türbede yatan kişinin adı Mama Hatun imiş. Bir Türk beyinin kızı olan Mama Hatun henüz genç ve sağlıklı bir çağda iken öteki dünyasını da düşünmüş. «Az yaşa, çok yaşa, akıbet gelir başa» sözünün anlattığı üzere, ne kadar yaşarsa yaşasın, bir gün olup bu dünyadan o da geçecekti. Belki bir süre için daha adı söylenecek amma, acıma bilmeyen doğa yasaları çok geçmeden onu da silip unutturacaktı. Bu evrendeki izinin çabucak unutulup silinmesine razı olamayan insan gönlü, Mama Hatun'un kişiliğinde de kabardı. Şu yalan dünyada kalıcı bir iz bırakmak istiyordu. İşte bu düşünce ile işe koyuldu. Görkemli bir türbe yaptırmaya başladı.

Görevlendirdiği mimar, sanatının bütün olanaklarını kullanarak türbenin temelini attı. Duvarlar su basmasını aşmış, sıra sıra yükselmeye başlamıştı. Ne var ki Hatun, işin her evresini büyük bir ilgi ile izliyordu. Bu amaçla da hemen her gün iş alanına gelerek yapılanları denetliyordu. Hatun'un her geliş gidişi, ona derin bir ilgi duyan Mimarbaşı'nın ruhunda kaynaşan kabarcıkları biraz daha artırıyordu. Bu coşku kabarcıkları bir yandan işin daha hızlı yürümesini sağlıyor, öte taraftan Hatun'a yönelik duduru sevgiyi iyiden iyiye yoğunlaştırıyordu. Hatun, Mimar'ın durum ve davranışlarındaki değişikliği sezinlemekte gecikmedi. Ama bilmezlikten, görmezlikten geliyordu.

Gün oldu, bu tutku, Mimar'ın uykularını kaçırdı. Duygularını açığa vurmaktan başka çıkar yol olmadığını düşündü. Yüzyüze geldikleri, başbaşa kaldıkları bir gün, niyetini açıkladı. Türbenin bitiminden sonra yaşamlarını birleştirmeyi, yepyeni bir yuva kurmayı önerdi. Hatun, ilk cevabında bu işin kolay olmadığını, kendisinin bir bey kızı olduğunu söyledi. Daha sonraki konuşmalarında, kurmayı düşündükleri yuvada mutluluğa ermenin olanaksızlığını bildirdi. «İl ne söyler» kaygısı içinde, hep olumsuz karşılıklar veriyordu. Şu var ki hiçbir konuşmasında

karşısındakini büsbütün karanlıklara boğmuyor, sözü kestirip atmıyordu. Bu nedenle de Mimar için umut kapıları kesenkes kapanmamış oluyordu. Ölmeyen umutlar, kapanmayan kapılar, kişiğünün gönlünde bitip tükenmek bilmeyen bir güç kaynağıdır.

Mimar, yapı işini büyük bir titizlik içinde yürüttü. Günü geldi, türbenin kubbesini de katabacaktı. Son taşı yerine yerleştirmeden Hatun'un son sözünü işitmek istiyordu. Olumlu karşılık alacağına hâlâ inanıyordu.

Bir gün Mama Hatun, Mimarbaşı'na kırk yumurta gönderdi. Bunlardan her birini günün üç öğününde yesin diye haber saldı. Öğünler öğünleri izlemiş, günler ilerlemişti. Mimar, Hatun'un bu buyruğunu da yerine getirdi. Yumurtaları birer birer yedi. Sonra huzura kabul edildi. Ne yazık ki Mama Hatun'un son konuşması susturucu olmuştu :

«Mimarbaşı, sen büyük bir sanat adamısın. Ürün her ülkeye yayılmıştır. Sen istesen, zengin çocukları, ağa kızları sana kollarını açmaya hazır dırlar. Sen neden kısmetini bu yolda aramazsın da ille bana gönül bağlarsın? Ben bir hükümdar kızyım. Ama insan olarak öteki kadınlardan ayrı bir yaratılıştadır değilim. Sana kırk yumurta göndermişim. Bunları yedin. Tatları bakımından aralarında bir fark var mıydı? İşte kadınlar da bu yumurtalar gibidir. Köylü kızı da, hükümdar kızı da birdir. Sen bu olmayacak sevdadan vazgeç. Şu işini bitirip teslim ettikten sonra kendine uygun başka bir gönül ortağı aramaya bak.»

Mimar, bu kesin ve olumsuz cevap karşısında iliklerine kadar sarsıldı. Ta derinden ürperdi, bütün varlığıyla sendeledi. Yere yıkılmamak için yanındaki duvara güçlkle tutunabildi. Artık umut kuşunu uçurmuş, yaşama ve direnme gücünü yitirmişti. Yüreğinden yükselen tepkinin şahlanışıyla yeniden dirildi, kendine geldi. Elindeki külüngü var gücüyle göğe fırlattı. Başını altına tuttu. Hızla düşen ağır külüngün altında soğuk bir ürperişle can verdi. Bu kendine kıyış, yüzyılların ötesinden gelen bir ses gibi, Mama

Ölümünün Birinci Yıldönümü Dolayısıyla :

KARSLI AŞIK DURSUN CEVLÂNI

Yazan : Ali Rıza KÖSEOĞLU

1900 yılında, Sarıkamış'ın Akyar köyünde doğmuş. Babası, Topçu yüzbaşlarından Hasan bey, annesi, Kağızman'ın Finis Köyünden Melek Hanımdır.

Dursun Cevlâni, Kağızman'ın Yalnız Ağaç Köyünden Lâlezar ile evlenmiş, bundan, Fikrât, Hikmet ve Necati isimli üç oğlu olmuş bir müddet sonra da eşi Lâlezar ölmüştür.

Lâlezardan sonra, Şenkaya'nın Kürkcü Köyünden, Molla Mehmet kızı Seyyihat ile evlenmiş, Seyyihattan da, Hasan isimli bir oğlu ile Gülüzâr ve Lâlezar isimli iki kızı dünyaya gelmiştir.

Lâlezar'dan olan oğlu Hikmet ile Seyyihattan olan kızı Gülüzâr ölmüş, ikinci eşi Seyyihat ile oğulları Fikret, Necati, Hasan ve Kızı Lâlezar Ankara'da hayattadırlar.

Dursun Cevlâni, Kurtuluş Savaşına iştirak etmiş, harplere girmiş, yaralanmış, işgalin ve esaretin bütün acılarını çekmiş büyük bir vatanseverdir.

Allah aşkı, vatan aşkı onun bütün benliğini kaplamış, ömür boyu sazile, sözüyle, özüyle bunları dile getirmiştir.

1942 yılında ailesiyle birlikte Kars'dan Ankara'ya göç etmiş, Ankara Radyosu'ndan uzun seneler sesini vatana ve cihan'a duyurmuştur. Adım, adım Anadolu'yu gezen Dursun Cevlâni, yurdun dört bir yanında tanınmış ve sevilmıştır.

Hatun'un türbesinden buram buram tüten bir acının silinmez izini taşıyor.

Bir yanda, Doğu Anadolu'nun bağrından yeni bir sanat şaheseri yükselmişti. Öte yanda, bu eserin yapıcısı ünlü bir mimarın ak gönlü ile, geleneklerinden sıyrılmayan bir bey kızı arasındaki gönül bağının kırılışı yüzünden bir başka şey de scena ermişti: Bir yüce sanat adamının yaşamı.. Her batan güneşin ardından bir yenisi doğuyor. Ama, yıkılan gönül saraylarını onaracak usta ellere kolay rastlanamıyor.

DÜZELTİ : Türk Folklor Araştırmaları dergisinin Temmuz 1976 günlemli 324. sayısındaki «Halk Ozanı Şerife Soykan» başlıklı yazımızın birinci sütun 30. satırındaki 1954 yılı 1945 olacaktır. Durumu düzeltir, yaptığımız bu daktilo yanlışından özür dileriz (A.R.Ö.).

Yavru Vatan Kıbrıs'a da giden Cevlâni, duygularını «KİBRİS DÖNÜŞÜ» isimli eserinde neşretmiştir. Millî Kütüphane ve Devlet Konservatuarında, kendi sazile çalıp söylediği Kör-oğlu, Halk hikâyeleri, Türküler, Gazeller ile diğer bir çok sohbetleri banda alınmış, arşive konulmuştur.

Okullarda da senelerce konserler vermiş olan Cevlâni, halkın dili ile halka hitap etmiş bir vatan ve millet şairidir. 1970 yılında Ankara'da geçirdiği bir trafik kazasında ayağı kırılan Aşık, bir müddet koltuk değnekleriyle gezmeye çalışmış ise de, bir türlü iyileşememiş, nihayet 75 yaşında, 20 Ocak 1975 pazartesi günü evinde geçirdiği bir kalp krizi sonucu, bu âlemden göçmüş ve Ankara'daki ebedi istirahatgâhına konulmuştur.

Dursun Cevlâni'nin, şimdye kadar neşredilmiş dört eseri vardır. Bunlar, «KARS'DAN SESLER», «DÖNE SULTAN», «DAHA DAHA NELERİM VAR» ve «KİBRİS DÖNÜŞÜ» dür.

Cevlâni'nin damadı, Lâlezar'ın eşi olan, sayın Öğretmen Halil Kaya, Dursun Cevlâni'nin şimdye kadar yayınlanmış ve yayınlanmamış bütün şiirlerini bir araya toplamış olup, «CEVLÂNİ DİVANI» ismi ile neşredebileceğini bildirmiştir.

Bütün yönleri ile Cevlâni'yi tanıtan bu eserin bir an evvel en yakınının kaleminden neşrinin temenni ederiz.

Maddi varlığı ile aramızdan ayrılmış bulunan, Aşık Dursun Cevlâni, aşkı, hali, sazı ve duygulu şiirleri ile gönüllerde yaşamaktadır. Ölümünün birinci yıl dönümünde O'nun sevgi ve muhabbet dolu şiirlerinden bir demet yaparak sizlere sunuyorum. Aşık Dursun Cevlâni'ye Allah'tan rahmet diliyor ve diyorum ki :

Damla damla deryaya,
Ermiş Dursun Cevlâni.
Muhabbet güllerini,
Dermiş Dursun Cevlâni.

**
Şiirlerinden örnekler :

KARS DESTANI

İşitin ağalar tarif edeyim,
Gine yâde düştü elleri Kars'ın
Güzeller giyinir toyda bayramda,
Karırsır vesile alları Kars'ın.

Havası çok güzel, yelleri eser,
Kalesi mahkemdir şiddetli hisar,
Suyu Abû Hayat selsebil Kevser,
Coş vererek çağlar, selleri Kars'ın.

Yaz olanda Cennet misal otağı,
Hesaba mı gelir südü kaymağı,
Loru, çökeliği, yağurdu, yağı,
Sağılır yaylada, malları Kars'ın.

Aşığı coşturan, aşk havasıdır,
Serinde coş veren, gam deryasıdır.
«DUR SUN CEVLÂNİ» nin, şen yuvasıdır,
Gözümde tütüyor, yolları Kars'ın..

LEYLÂM

Yine bahar oldu, bezendi dağlar,
Hasretlik kâr etti, gel Leylâm Leylâm.
Yâr senin ateşin, sinemi dağlar,
Gönülde mihmanım, ol Leylâm Leylâm..
Aşkın beni vurdu, derbeder etti,
Eyüp'ten çok çektim, cana kâr etti.
Yıktı bu gönülümü, virâne etti.
Yana yana oldum, kül Leylâm Leylâm..

Tâ ezel tecellim, kurmuş temeli,
Leylâ'yı severim, Mecnun misâli,
Koy bana desinler, Yusuf sevdağı,
Olaydım kapında, kul Leylâm Leylâm..
Leylâ, Leylâ dedim, dağlar başında,
Ot yayıldım, çimen bitti dişimde,
Kuşlar bile, yuva yaptı başımda,
Gel bana bir çare, bul Leylâm Leylâm..
«CEVLÂNİ» bu halde, kamandım kaldım,
Yâr senin derdinle, sarardım soldum,
Bende Mecnun gibi, Mevlâmı buldum,
Kendine bir çare, bul Leylâm Leylâm..

KOMŞULAR

Ayrılık zamanı, elvedâ günü,
Tanrı'ya emânet, olun komşular.
Birde hatırlayın, bu geçen günü,
Kalın sağ selâmet, olun komşular.
Düşmanlara karşı, durun merdâne,
Hepimiz kurbanız, Ana vatana,
Türk olan Aslanca, boyanır kana,
Bu uğurda şehit olun, Komşular.

Gidiyorum, bana dua eyleyin,
Düğün dernek yapın, gönül eyleyin.
İyliğin varsa, beni söyleyin,
O zamanda yada salın, Komşular.
Sinemde hasretlik var, katar katar,
Dedem dedenizle, bu Köyde yatar,
Virâne yurdumda, baykuşlar öter,
Siz varsız kalbimde, gülüm Komşular..

Hile olmaz, CEVLÂNİ'nin özünde,
ALLÂH bilir, yalan yoktur sözünde,
Bir elâmet gördüm, bu gün sazımda,
Sizden ayrılmıyor telim, Komşular..

AYRILDIM

Ayrılık mızrabı, değdi sineme,
Boyu selvi, kaddi yardan ayrıldım.
Zeminde semâda, bulamam çâre,
Cihân âfitabı, yârdan ayrıldım.
Emsali lânazır, hupluk çağında,
Kaldı yavruları, sol ve sağımda,
Bir sam yeli esti, gönül başında,
Ayvadan, turunçtan, nârdan ayrıldım.

Yine melül oldu, gönül küşadım,
Huzurda kalmadı, bir dem neşadım,
Onbeş yıl yâr ile, bile yaşadım,
Zöhre'î sâni, Züfîkardan ayrıldım.
Huri melek idi, haddi zatında,
Görmedim yüzünü, nihayetinde,
Yüce dağ başında, Pir hizmetinde,
Sahip şeref, Lâlezardan ayrıldım.

Bu sinemde, bu yaralar var iken,
Gül yerine aşılınır mı hiç diken,
«DUR SUN CEVLÂNİ» nin, belini büken,
Dideden, damardan, kandan ayrıldım..

AŞIĞIYIM

Bizi yoktan var eden, Süphâ'nın aşığıyım.
Nûru Lütfundan halk olan, Sultanın aşığıyım.
Yüzdört Kitap Levhden indi, Adem oğullarına,
Hepisini tasdik eden, Kur'anın aşığıyım.
Yüz yirmi dört bin Nebi, tasdik etti can ile,
Hem Melekler hayrı şerri, isbatı Kur'an ile,
Şerhi Pâki Mustafaya, bağlandım imân ile,
Ehli Beyti Pençî, Ali Abânın aşığıyım.

«DUR SUN CEVLÂN» lânet okur, ol Yezit'in
canına,

Devleti Dünyayı değışti, Dinine imânına,
Bi gayrı hak zalim, kıydı masumların kanına,
On iki İmâm, Mehdi sahip Livânın aşığıyım..

ÇOK GÜZELSİN

Kaşlarına oldum hayran,
Sevdiğim çok güzelsin.
Seni gören eder bayram,
Kara gözlüm çok güzelsin.
Seni gördüm oldum deli,
Yusuf Zelihâ misali,
Aşıkların aşk bülbülü,
Hup avazlım çok güzelsin.

ARAŞTIRMALARI

Ben Yusuf olaydım sana,
Sende bir Zelihâ bana,
Değişmem Mısra Sultana,
Şirin sözlüm çok güzelsin.
Yeter, gel ağılatma beni,
Bana aldırma veremi,
Gözlerin cellât harami,
Ahû gözlüm çok güzelsin.

Boyun uzun selvi kamet,
Sende yokmudur Adalet,
«CEVLÂNİ» ye kıl merhamet,
Benim nazlım çok güzelsin..

KIBRIS

Lefgenin dağına çıktığım zaman,
Yönümü döndürdüm, Vatan göründü.
Toros dağlarını, bürümüş duman,
Mübarek toprakta, Atam göründü.
Başı karlı Anadolu dağları,
Eteğinde mor sümbüllü bağları,
Köylere yetmiş bahar çağları,
O şen ocaklarda, tüten göründü.

Gelmiş bizim el'e, baharlar yazlar,
Her baktıkça yanar, yüreğim sızlar,
Yaylaya göç eden, gelinler kızlar,
Giderken el ele, tutan göründü.

«DUR SUN CEVLÂN» hani benim mekânım,
Türkiye'de babam, dedem, yatanım,
Hübbül mekân, minel imân vatanım,
Kanımı kanına katan, göründü..

TELLER AĞLAR

Bu bağda var, bağ yarası,
Güller ağlar, ben ağlarım.
Dağlarda var, kar yarası,
Seller ağlar, ben ağlarım..

Gurbet elde kuzum ağlar,
Yanar bağrım, sızım ağlar,
Sözüm ağlar, sağım ağlar,
Teller ağlar, ben ağlarım.

«DUR SUN CEVLÂN» bir kemter'im,
Yavrulardan bi haberim,

Turnalar gibi öterim,
Güller ağlar, başı ağlarım..

Y A R A M

Dört yıl oldu, âh çekerim,
Ey olmadı, yaram benim.
Âh ettikçe, gam dökerim,
Ey olmadı, yaram benim.
Yaram benim, yaram benim.
Ey olmadı, yaram benim.

Bir ateş düştü özümde,
Uykular girmez gözümde,
Haber eyleyin sazıma,
Ey olmadı, yaram benim.

Yaram benim, yaram benim,
Ey olmadı, yaram benim.
Doktor yarımı bağıladı,
Acısı ciğer dağıladı,
Sevgilim bana ağıladı,
Ey olmadı, yaram benim.

Yaram benim, yaram benim,
Ey olmadı, yaram benim.
«DUR SUN CEVLÂN» işte burda,
Eyüp gibi düştüm derde,
Melhem yok mu? hiç bir yerde,
Ey olmadı, yaram benim.

Yaram benim, yaram benim,
Ey olmadı, yaram benim..

NE İDİM, NE OLDUM

Evvel ateş fıskırıldı ağızımdan,
Şimdi bir pempeyi, yakamaz oldum.
Dizimden fer gitti, gözümde ışık,
İğneye ipliği, takamaz oldum..

İçerdim içerdim, bıkmazıdım ben,
Kimsenin hatırını, yıkmazıdım ben,
Evvel dem haneden, çıkmazıdım ben,
Şimdi bir bâdeyi, çakamaz oldum..

Nice Avrupa'yı gezdim bir zaman,
Tipi, boran oldum, tozdu bir zaman,
Havada, Denizde, yüzdüm bir zaman,
«CEVLÂNİ» yim amma, kalkamaz oldum..

Yıllık abonesi : 36

altı aylık abonesi : 18
liradır.

Yurt dışı senelik abone :

\$ 5, £ 2, DM 12

TÜRK HALK BİLGİSİ (FOLKLOR) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HINÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HINÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul, Tel. : 22 49 74

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir

Dizgi ve baskı :

YÖRÜK MATBAASI

İstanbul

28 Mart 1976 da Kaybettiğimiz :

BÜYÜK FOLKLORCU YUSUF ZİYA

Yazan : İhsan HİNÇER

28 Mart 1976 pazar günü saat 16 sıralarında evimde çalışırken telefon çaldı. Arıyan, eski PTT Çamlıca Şubesi emekli Müdürü Nizami Nefesli idi.

«— Size üzüleceğiniz bir haber vereceğim. Bu sabah Yusuf Ziya Demircioğlu'nu Kısıklı'daki evimde kaybettik. Başınız sağ olsun», dedi.

Bu acı haber üzerine derhal İstanbul Televizyonu'nun Beyoğlu İstiklâl Caddesi, Büyükparmakkapı'daki Şubesi'ne telefon açtım. Tatil günü olduğu için bir nöbetçi sekreter dahi yoktu. Bunun üzerine Anadolu Ajansı İstanbul Merkezi'ni buldum. Yusuf Ziya Demircioğlu üstadımızın kısa biyografisini vererek, memleketimizin ilk folklor araştırmacısı ve Konservatuar Müdürü olduğunu, folklor konusunda 6 kitabının yayımlandığını (adları ile), 1926 dan 1929'a kadar Anadolu'da yapılan Folklor Derleme Gezileri'nde derlenen türkülerin notalı olarak 15 kitap halinde basıldığını, ayrıca Mevlevî ve Bektaşî Musi-

kisi ile ilâhîlere alt notaların Yusuf Ziya beyin himmetiyle tespit olunarak yayımlandığını, kendisinin Muğla'nın Ula bucağında doğduğunu, çeşitli yerlerde öğretmenlik ve müdürlük yaptktan sonra 1921 de İstanbul'da Darüelhan (Konservatuar) Müdür Muaviniği'ne, 1923 te de Müdürlüğe getirildiğini, 1952 yılı 13 Temmuzunda da 65 yaşına bastığı için emekli olduğunu bildirdim.

Akşam saat 19 da radyo haberlerinde okunmadığını görünce, Anadolu Ajansı'na yeniden telefon ettim. Üstadın ölüm haberinin bültene alınıp alınmadığını sordum. Bültene aldıklarını ve «Haberî geçtiklerini» bildirdiler. Bunun üzerine bazı gazetelere telefon ettim. Anadolu Ajansı'nın haberi verdiğini, bu elim haberin gazetelerine girmesinin teminini rica ettim. Aldığım cevaplar tatminkâr değildi :

— Anadolu baskılarımız için gazetelerimiz erken basılıyor. Ancak çok mühim başka haber-

Yusuf Ziya 28.8.1929 da Halecik'te Şeker Aşire ti arasında halk türkülerini derleme gezisinde

ARAŞTIRMALARI

7755

ler gelmezse 1. veya devam sayfalarımıza koyabiliriz, fakat gireceğini pek sanmıyoruz. Zira daha mühim haberlerimiz var, dediler. Dilimin döndüğü kadar Üstadın büyüklüğünü, hizmetlerini anlattım.

Saat 20 ve 23 radyo ve televizyon haberlerinde de tek satırla bu büyük değerın ölümünden bahsedilmedi. Sadece 29 Mart 1976 tarihli Hürriyet Gazetesinde çift sütun, Cumhuriyet Gazetesinde de tek sütun üzerine ailesinin verdiği ilânlar yayımlandı. Bu ilânlarda cenazesinin (29 Mart 1976 pazartesi) günü kaldırılacağı bildiriliyordu.

Bütün gazeteleri satır satır taradım. Haber olarak Anadolu Ajansı'nın geçtiğini bildirdiği ölüm olayı hiç birinde yer almamıştı. İki ilânın çıkmasına bile sevindim. Hiç olmazsa Üstadı tanıyan dostları ve folklorcular, son görevlerini yapmak üzere belki Üsküdar'da Kısıklı'ya gelirler diye müteselli oldum.

Derhal Belediye Konservatuarı Müdürü dostum Nedim Otyam'a telefon açtım. Durumu açıkladım. Yakın ilgi gösterdi. Cenaze törenine öğretim üyelerimiz ve öğrencilerimizle katılmak isteriz, dediler. Hemen İstanbul Belediye Başkanını buldum. Kendilerine durumu anlattım. Bize bir otobüs tahsis ettiler. Belediye ve Konservatuar adına bir çelenk yaptırarak Konservatuar Müdür Muavini Mustafa Özer, Konservatuar Şan ve Solfej Öğretmeni, (Hoça'nın talebesi) İhsan Balkır ve 40 Konservatuar öğrencisi ile otobüse binerek Boğaziçi Köprüsü yoluyla Üsküdar'a, Kısıklı'ya geçtik. Camiye ulaştığımız zaman Kadıköy Halk Eğitim Merkezi Müdürü Orhan Okay'ın da bir çelenk yaptırarak bizden evvel oraya gelmiş olduğunu gördüm. Kendisine sabahleyin bu acı ölümü telefonla haber vermiştim. Müdürü olduğum Dairenin Üsküdar Belediye Tahakkuk Şubesi memurları da orada hazır bulunuyordu. Üstadı seven bütün dostları son yolculuğunda Demircioğlunu uğurlamak için gelmişlerdi. Hepsisi de müteessirdi. Akrabaları ve yakınlarının bir kısmı da Ula'dan gelmişti. Bunların arasında Dr. İsmail Demircioğlu da vardı. İstanbul'da bulunan yakın akrabalarından yine kardeş çocuğu Dr. Enver Demircioğlu, yigeni Bn. Hikmet Yılmaz'ın eşi avukat Hayrettin Yılmaz da son vazifelerini yapmak üzere gelmişlerdi. Hastalığı boyunca kendisini yalnız bırakan İstanbul'daki dostları ve Nizami Nefesli de oradaydı.

Öğle namazını müteakip cenaze namazı kı-

lırdıktan sonra tabutu Kısıklı Camiinden Kısıklı Meydanına kadar eller üzerinde taşıdık. Oradan otomobille Bulgarlı mezarlığına götürdük. İki yıl evvel ölen eşinin yanında hazırlanmış olan kabrine defnolundu.

O akşam, Anadolu Ajansı'na Üstadın defin haberini tekrar verdim. Dilimin döndüğü kadar ne büyük bir değerın ölmüş olduğunu belirttim. Cenaze töreninin tafsilâtını bildirdim. Fakat ertesi gün yine hiç bir gazetede (tek bir satırlık dahi) yazı göremedim. Yalnız on gün sonra yayınlanan «Millîyet Sanat Dergisi»nde «YİTİRDİĞİMİZ FOLKLOR ARAŞTIRMACISI DEMİRCİOĞLU'NUN BİR TÜRKÜ ANISI» (9.4.1976 T. ve 179 No. sayısında) başlıklı güzel bir yazı çıktı. Bu yazı Hoca'yı kısa da olsa tanıtan bir değer taşıyordu.

Merhum Yusuf Ziya Demircioğlu hakkında şimdiye kadar şu kaynaklarda geniş bilgi yer almıştır :

1 — Türk Folklor Araştırmaları dergisi : «Folklorcularımız : Yusuf Ziya Demircioğlu». İhsan Hınçer (T.F.A.), Cilt 11, Sayı 221, Aralık 1967. Burada üstadın doğumu kendisinin verdiği bilgiye göre 1313 (1897) gösterilmiştir. Fakat nüfus ve memuriyet sicil kaydında hakiki doğumu 1887 (R. 1303) dir. Hayatı hakkında en geniş bilgi kendi ağzından ve kaleminden İhsan Hınçer tarafından zapt edilmiştir. Hoca'nın Konservatuar çalışmalarının tümünü kapsamaktadır.

2 — İstanbul Ansiklopedisi, 8. cilt, 117, fasikül. «DEMİRCİOĞLU, Yusuf Ziya», (Reşat Ekrem Koçu).

3 — «Kuruluşunun Ellinci Yılında İstanbul Konservatuarı.» Orkestra Dergisi Yayını, 1973, İstanbul. Hikmet Tongur.

4 — Refik Ahmet (Sevengil), «Boş Beşik ve Akkuş hakkında bir tenkit.» 13.10.1932 tarih ve 5333 No.lu Vakit gazetesi, İst.

5 — Hikmet Feridun (Es), «Yusuf Ziya Bey Yörükler arasında - Geçirilen tatlı günleri anlatıyor». 14.10.1933 tarih ve 5393 No.lu Akşam gazetesi, İst.

6 — «İncesaz kalkmalı mı? Konservatuar Müdürü, bu zaman ve zevk meşalesidir. Halli için uzun bir devre ister», diyor. 9.5.1933 tarih ve 3233 sayılı Cumhuriyet gazetesi, İst.

7 — Hikmet Feridun (Es), Bir cırpıda : «Boş Beşik». 24.10.1933, Akşam Gz. İst.

8 — «Türk Aşiretleri içinde iki ay süren tetkikat — Konservatuar Müdürü Ziya Bey folklor sahasında yaptığı ehemmiyetli araştırma-

YUSUF ZİYA DEMİRCİOĞLU

Yazan : Osman ATTILÂ

29.3.1976 tarihli bir İstanbul gazetesi; aile- si tarafından verilmiş bir ölüm ilanı ile cumhu- riyet devrimizin ilk yıllarındaki büyük idealistler- den birinin daha aramızdan ayrıldığını bildiriyor- du. Bu ilim ve sanat adamımız, sessiz sedasız ve sadece bir gazetede ilân ile öbür dünyaya göçüyordu. Halbuki bütün gazeteler, haber ver- meli, yazılar yayınlamalıydı. Bu, memleketin ve İstanbul'un sanat hayatında rol oynamış bir müessesenin 30 yıla yakın başında bulunmuş feragatli bir örnek insanımız idi. Bu bakımdan üzüntü duymamak kaabil değildir. Büyük tören- lerle cenazesinin kaldırılması; üstelik, radyolar- da ve televizyonda duyurulması gerekirdi.

Okuyucularımız merak edecekler, adını he- men kaydedelim : Yusuf Ziya Demircioğlu! O Yu- ları anlatıyor». 15.9.1934 tarihli Cumhuriyet ga- zetesini, İst.

9 — Yusuf Ziya Beyle bir anket için ko- nuşma: «Hopladı çıktı eşiği, sofrada kaldı kaşı- ğı — Türk mitolojisi Yunan mitolojisinden daha zengindir». 9.4.1934 tarih ve 5565 sayılı Akşam gazetesi, İst.

10 — Feridun Osman, (Menteşeoğlu), «Anadolu'da Eski Çocuk Oyunları» ve «Yörükler Arasında». 4.6.1934 tarihli Cumhuriyet Gz.

11 — «Şimdiye kadar 1000 e yakın halk türküsü toplandı — Yusuf Ziya Bey armonize edilecek şarkılar hakkında ne diyor?». 16.11. 1934 günlü, 5776 No. Akşam gazetesi, İst.

12 — «Radyoda Halk Türkülerini nasıl çal- mak lâzımdır?». 13.2.1936, Akşam gazetesi, İst.

13 — R. Ö., «Halk şarkı ve dansları filme alınacak — Cenevredeki Beynelmîl Şark Şar- kıları Komitesi'ne 1155 Türk Halk Şarkısı gön- derildi». 18.4.1936, Kaynak Gz., İst.

14 — Alâeddin Ören, «İstanbul Konservatu- varı Müdürü Y. Z. Demircioğlu ile bir mülâkat». Gençlik gazetesi, 6.3.1936, İst.

Türk Folklor Araştırmaları, yakında son yıl- larda kaybettığımız folklorcuların tümünün biyog- rafilerini yayınlamak için aylardan beri yoğun bir çalışma yapmaktadır.

Bu vesile ile büyük ve değerli folklorcumuz Yusuf Ziya Demircioğlu'nu rahmetle yadeder, adının Türk Folklor Tarihi'ne altın harflerle ya- zılacağına şüphemiz olmadığını belirtiriz.

suf Ziya Demircioğlu ki, daha 1926 yıllarında kolları sıvamış ve millî hazinelerimizi İstanbul Konservatuarı'nda ARŞİVLEMEK üzere Anado- lu'ya yola çıkmıştı. Kurduğu musiki heyeti ile birlikte, Anadolumuzu karış karış dolaşmıştı. Kâğıda ve notaya aldığı Türküleri, plâklara da kaydettirmişti. İstanbul Konservatuarının bu ARŞİV'i; Ankara Konservatuarı teşekkül ettik- ten sonra «örnek» olarak alınmış ve Ankara Konservatuarından bir HEYET de aynı amaçlar- la memleketi taramaya çıkmıştır.

Bu çalışmaların sonuçları, daha sonraları Radyolarımıza intikal etmiş, YURTTAN SESLER KOROLARI vücud bulmuştur. «Halk Türküleri»imiz bu ilk çalışmalarla memleket şathına çabu- cak yayılma imkânına kavuşmuş ve bugün Millî Musikimizin güzide sanatçıları sahneleri doldur- muştur.

Konservatuarlarımız gibi, Radyo evlerimiz de birer «mektepe» hüviyeti kazanmış ve millett- mizin sesi ve malı olan TÜRKÜLERİMİZ, bir an- layış ve şuur kazanarak; geniş ölçüde millete mal olmuştur. İşte, bu mal edilişin öncüsü bir folklor üstadı sanat adamımız, için bu satırları üzümlere yazmak istiyoruz.

Mütevazı, fakat çok azimli ve inanlı bir çalı- şma şevki içinde olan rahmetli Yusuf Ziya De- mircioğlu : bütün folklorcuların daima minnetle anacakları bir büyük isimdir. Hele, bir müesses- nin 30 yıl başında kalması, azımsanacak bir şey değildir. Aşkla bir çalışma, şevkli bir uğraşı o- nun işi olmuştur. Öyle olmasaydı önemli bir müessesenin başında uzun yıllar kalmaz, diye düşünüyorum.

Anadolu Türküleri'nin güfte ve beste baki- mindan orijinalliyini (en yetkili üstatlarla) tes- bite ve kayda çıkması minnetle anılmağa değer bir hâdisedir.

«Anadolu Köylerinin Türküleri» kitabının bü- yük önemini belirtebilmek için kısaca bahis baş- lıklarını kaydetmekte fayda görüyorum:

Başlangıç;
Halk Şarkısı Nedir?
Şarkı ve Şiir Folkloru
Türküler Toplanırken Sorulup Araştırılması gereken Noktalar.
Türkü ve Türkülerin Doğuş Şartları
Türküler ve Tabiat
Halk Türkülerinin Kıymeti ve Ehemmiyeti.

Halk Türküleri Kadroları :

Verdiği geniş bilgiden sonra, şu bölümlere ayrıldığını söylüyor :

Birinci cilt - Kıssalı şarkılar.

1 — Hayalî ve romankârî mevzular.

2 — Harp ve askerlik.

3 — Basit mevzular küçük sergüzeştler.

4 — Lâtifeli gülünç şarkılar.

İkinci cilt - Yanık ve dind'ârâne şarkılar.

1 — Dinî mevzular mucizeler.

2 — Efsanevî, hailevî ve faciavî mevzular.

3 — Cınaî şarkılar.

4 — Tarihi şarkılar.

Açıklamasına göre; Türkmen aşiretlerinin hayatı hakkında bir eser yazan Dkktor Fraylıç ile mühendis Ravlıg halkiyat kısmında halk şarkıları için şöylece bir kadro yapmışlar :

1 — Mevsim şarkıları.

2 — Kahramanlık şarkıları.

3 — Aşk şarkıları.

4 — Ölüm şarkıları.

5 — Doğum şarkıları.

6 — Evlenme şarkıları.

7 — Çocuk ninnileri.

8 — Gençlik şarkıları.

Fikrimizce bu kadro tertip itibarile noksan ve dağınıktır. .... Ayrıntılara girmeden kendi tasnifini yazıyorum :

1 — Başlangıç ve Ninniler.

2 — Çocuk türküleri.

3 — Tabiat, kuş ve hayvan türküleri.

4 — Aşk türküleri.

5 — Evlenme türküleri.

6 — Zeybek ve derebeyi türküleri.

7 — Askerlik türküleri.

8 — Cınaî ve faciavî türküler.

9 — Ölüm türküleri (ağıtlar).

İlk kısımda folklorcular için, dünyadaki çalı- şmalar hakkında geniş bilgi vermekte ve Tür- kiyemizdeki folklor faaliyetleri için düşünceler öne sürmektedir.

İkinci bölüm, bu değerli izahlardan sonra, derlemelerle doludur.

Hiçbir yerde çıkmamış ve yayımlanmamış ba- kır 457 türkünün (bazıları hikâyeli) yer aldığı dev bir kaynak olarak gördüğüm bu eserin yeni- den bastırılmasını gönülden diliyorum.

Şu, basılmış ve yayımlanmamış eserlerini

de kaydederek rahmetlinin Türk folklor dünya- sına büyük emek ve katkısını daha iyi anlartız sanıyorum :

MÜELLİFİN «FOLKLOR»A DAİR BASILMIŞ ESERLERİ :

«Boş Beşik ve Akkuş»; Yörük romanı.
«Şu Dağların Ardında»; Köy hikâyeleri.
«Köylüler ve Yörükler arasında».
«Yörüklerde Hikâyeler ve Masallar».
«Anadoluda Eski Çocuk Oyunları».
«Anadoluda Eski Dügün ve Evlenme Âdet- leri».

«Anadolu Köylerinin Türküleri».

BASILACAK OLANLAR :
Folklor-Bizde ve Avrupada.

Atasözleri.

Bilmeceler.

Âdetler - Ananeler.

(Halk Romanları)

Güzellerin dağı.

Kanatsız kartal.

Kınalı Taş.

Ev - Kaya.

Filiz Kıran.

Rahmetli Yusuf Ziya Demircioğlu hakkında,

28.8.1929 da 4. derleme gezisinde Y. Ziya Erzincan'da derleme sırasında

« MUHİBBİ İLE ESMAHAN HİKÂYESİ »

Yazan : Saim AÇIKGÖZ

Halkbilimi alanındaki araştırmaları, bu arada özellikle Muhibbî üstüne çalışmalarıyla tanıdığımız M. Adil Özder, «Muhibbî ile Esmahan Hikâyesi» adında yeni bir yapıt yayımladı (1). 9-12 Temmuz 1976 günlerinde yapılan XV. Türk Dil Kurultayı'nda görüşmemizde yazar, yapıtın satışından elde edilecek gelirin, bu ünlü ozanımızın mezarının yapımına harcanacağını söylemişti. Bu amaç, yapıtın başında «Bu Kitap Niçin» başlığı altında belirtilmekte ve «... Muhibbî Mezarı, halkımızın geleneksel inancına dayanan bir ziyaret yeri olmuşsa da, yattığı yer, günümüze kadar bakımsızlığa, yüzüstü bırakılmışlığa uğramıştır» denilmektedir. Verilen bilgiye göre, Muhibbî'nin mezarı, 1974 yılında köy içinden mezralara açılan yolun ilk dönemece üzerinde, bir toprak yarıntısı bitişiğinde kalmıştır. 1868'de dünyamızdan göçen Muhibbî'nin yatırı, yüzyılı aşkın süredir sürüp gelmiş ilgisizliğin sonunda, gün gelecek belki de yitip gidecekti. Bu yitip gitme kaygısı, yazarı düşündürmüş ve üzmüş olsa gerektir. Salt kaygılanma özümü, ortaya olumlu bir sonuç çıkarmaz; yanısıra birtakım girişimlerde bulunmayı zorunlu kılarırsa değer kazanır. İşte M. Adil Özder, kaygılanmakla yetinmemiş, somut ve olumlu bir girişimde bulunmuştur. Ya-

yine rahmetli Tarihçi Edibimiz Üstat Reşat Ekrem Koçu'nun İSTANBUL ANSİKLOPEDİSİ'nin Aralık 1966 8. cildinin 117.nci sayısında şu bilgiler vardır :

DEMİRCİOĞLU (Yusuf Ziya) - Musikişinas; 1897 de Muğla'nın Ula kasabasında doğdu; İsmail Efendi adında bir zatin oğludur, annesinin adı Ayşe'dir; ilk ve orta tahsilini memleketinde yapmış, İstanbul Dârülmualiminden (Öğretmen Okulundan) mezun olmuştur. Dört beş sene kadar Dârüleytam'da (Yetimler Yurdunda) muallimlik yapmış, 1923'te İstanbul'da Dârülelhan müdür müaâvini, az sonra da müdür olmuştur; ve bu sanat müessesesinde uzun zamandan beri üzerinde uğraştığı halk müzikisi yolunda bir hareket uyandırmıştır: 1926 da Konservatuvardan teşkil ettiği bir heyetle Anadolu'da halk müzikisi üzerine büyük bir araştırma ve derleme gezisine çıkmış, hepsi ayrı güzellikte binden fazla türkü ve şarkı plâklarla tesbit edilmiştir. Bu

pıtın satışının sağlayacağı gelir, herhalde büyük yapısal değeri olan bir anıt - mezarın yapılmasına olanak vermeyecektir. Sanatçıların yaşayan ya da ölmüşlerinin değerinin bilinmesi ve bu değerliliğin somutlaştırılması, ancak Devletin sanata ve sanatçıya gösterdiği ilgiyle koşuttur. Kamu kuruluşlarının ilgi göstermediği bir alanda, değerbilir birisinin çıkıp, girişimin öncülüğünü yapması ne denli kutlansa azdır.

Yapıtta, Folklor Araştırmaları Kurumu Başkanı Hikmet Dizdaroğlu «Muhibbî ile Esmahan Hikâyesi Üzerine adıyla «halk öyküleri»ni tanıtıcı ve açıklayıcı bir yazı yazmıştır. Dizdaroğlu, «Roman ve öykü türlerinin daha yazınımıza girmediği çağlarda, halk öyküleri, halkımızın dinleme gereksinmesini karşılayan tek kaynaktır» diyor. Tekniğin ilerlemesi, iletişim araçlarının gelişmesi halkın bu dinleme gereksinmesinin doğrultusunu çevirmiştir. Bu yüzden yazıya geçmemiş kimi halk öyküleri uzun sayılmayacak bir süre sonra unutulup gidecektir. Dizdaroğlu'nun verdiği bilgiye göre; Karslı Tuccarı «Eşref Bey»; Posoflu Fakiri «Erzincan Bağları», «Arslan Bey», «Ahmet Han, «Mustafa Bey», «Kırmanşah», Posoflu Feryadı «Kara Gelin»; Aşık Şenlik «Lâtif Şah», «Sevdakâr», «Salman Bey»; Kağızman-

süretle Konservatuvarda çok zengin bir diskotek (Plâk Kütüphanesi) vücut bulmuştur ki Y. Z. Demircioğlu'nun himmetli eseridir.

Halk müzikisi yanında, onu besleyen kaynak olarak folklor üzerinde mühim çalışması vardır; «Boş Beşik ve Akkuş», «Anadolu Eski Evlenme Âdetleri ve Düşünler», «Anadoluda Eski Çocuk Oyunları», «Yörüklerde Hikâye ve Masallar», «Anadolu Köylerinin Türküleri», neşrettiği mühim eserlerdir. Otuz yıla yakın İstanbul Konservatuvarı müdürlüğünde bulunmuş, tarihî Türk musikisinin binlerce eserini bastırıp neşretmek sureti ile kaybolmaktan kurtarmıştır ve Türk musikisi konserlerini tesis etmiştir.

1963 yılında bir emekli ilim ve sanat adamı olarak Çamlıca'da oturmakta idi. Çamlıca ve Civarını Güzelleştirme Cemiyeti'nin başkanı bulunuyordu.»

Tanrıdan rahmet dileriz.

ARAŞTIRMALARI

lı Sezaî «Ülfetin»; Ardanuçlu Efkarî «İbrahim Şah», «Abdullah Şah», Posoflu Müdamî «Öksüz Vezir» öyküleri yaratmışlardır. Bu sayılanların hangilerinin yazıya geçtiğini saptamadık. Fakat geçmemiş olanları olsa gerektir. Bunların da unutulmaktan kurtulması için, M. Adil Özder örneği halkbilimcilerimizin çaba harcamasını dileriz.

Bilindiği üzere halk ozanlarımız kendilerine bir takma ad (mahlas) almışlardır. Muhibbî'nin asıl adı Kaya Salih'tir. Yerel ağızla köylüler Kaya Salih'e Kaya Sale derlermiş. Muhibbî, Yusufeli (o zamanki adı Tavusker) ilçesinin Demirkent (eski adı Erkinis)'te 1823'te doğmuştur. Babası demirci ustası Genç Ali oğullarından Ali'dir. Babası öldükten sonra Kaya Salih, babasından kalma demirci dükkânında yaşamını sürdürmeye başlar. İlk gençlik yıllarında işlediği suçtan ötürü cezalandırılır ve Oltu cezaevine girer. Kaya Salih'in ünlü bir halk ozanı olması öyküsü de cezaevinde başlar. Kaya Salih'in düşünceleri bitenleri Adil Özder şöyle anlatıyor : «... Sale, bir gece rüyasında kendisini» pirlar meclisi'nde buldu. Üç derviş Sale'yi karşılarına aldı, ona bir takım öğütler verdiler.

— Korkma oğul, sana öğüt vereceğim. Öğüdümünü alırsan, marifet kazanırsın, dediler. Sonra da elinde bade tutan Esmâ'yı meclise getirdiler.

— Al bu badeyi Esmahan aşkına iç dediler.

Sale aldı Esmâ'nın elinden dolu badeyi içti. Sonra pirlar el kaldırıp dua ettiler; Esmâ'ya da Muhibbî aşkına deyip bade verdiler. Pirlar Sale'ye dönerek :

— Sana Muhibbî mahlasını verdik. Dikkatli ol, korkma, hiç bir sözden alt olmazsın, dediler (s. 12).»

Böylece Kaya Salih, artık «Bâde» içmiş ve «aşık» olmuştur. Adı da bundan sonra Muhibbî'dir. Elinden bâde içtiği Esmâ ise köyünün imamı Sabit Efendinin kızıdır. Esmâ da aynı düşü görmüş ve Muhibbî'ye aşık olmuştur.

Muhibbî ile Esmâ arasındaki aşk öyküsü böylece başlamaktadır. Öykünün tümünü burada özetlemeyi gerekli bulmadık.

Yapıtta Muhibbî ile Esmâ'nın öyküsünden başka, ozanın İstanbul'a gidişi, 1854'lerde başlayan Osmanlı - Rus Savaşına katılması, köyünde bir softa hoca ile çatışması, Aşık Keşfi, Aşık Şamillî, Aşık Coşkunî, Aşık İdrakî, Aşık Mahiri'yle ilişkileri ve arkadaşlıkları da kısaca veril-

mektedir.

Ozanımız Muhibbî, 45 yaşındayken hastalanır, yatağa düşer. Ömrünün sonuna geldiğini sezmiş olacak ki, deyişlerinin saptanması için tanıdığı ve dostu İhsan köyünden Kâtip Hüseyin Hayalî Efendi'yi çağırır. Deyişlerini yazdırır. Birkaç gün sonra da gözlerini yaşama yumar.

Dizdaroğlu'nun deyişleriyle, «Özder, bu alanda kendi payına düşeni yapmıştır. Muhibbî'nin mezarı bugünkü durumundan kurtarılmalı, büyüklüğüne yaraşır bir biçimde sokulmalıdır. Demirkentlilerin her birinde Muhibbî'den bir parça vardır. Onların bunu unutmuyarak Muhibbî'nin sonsuz uykuda yattığı yere en kısa zamanda el uzatacaklarına inanıyoruz (s. 8).»

Yapıtın ortaya çıkış nedeninin gerçekleşmesi yolundaki Dizdaroğlu'nun sözlerine ve içten dileğine katılıyor, «Muhibbî ile Esmahan Hikâyesi» adlı yapıtın alım - satımında konuya yakınlık duyanların katkı ve ilgilerini esirgemeyeceklerini umuyoruz.

(1) Muhibbî ile Esmahan Hikâyesi, Derleyen ve Yazan : M. Adil Özder. Lâle Matbaası, Ankara, 1976.

Bize gelen KİTAPLAR

● İsa Kayacan : «GÜÇLÜSÜN BİR YAŞAM BÖYÜ». Şiirler, 3. baskı. Ece Yayınları : 51. kitap. P.K. 9, Samanpazarı - Ankara. 18,5 X 11 cm boyunda, 64 sayfa, 10 lira (Ankara, 1976).

● Yusuf Mardin : «ABDÜLHAK HAMİD'İN LONDRASI». Şairin Londra'da yazdığı şiirler yazılar ve yaşamı hakkında anekdotlar ve anılar. Eserin sonunda bibliyografya ile Şairin Londra'ya gittiği döneme ait resimler, kitap arka kapağında da eserin yazarı Yusuf Mardin'in biyografisi yer almaktadır. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Anılar Dizisi : 8. Kitap, 19,5 X 13,5 cm boyunda, 400 sayfa, 40 lira (İst. 1976).

● Haşim Karpuz : «ERZURUM'DA TÜRK - İSLÂM YAPILARI». Giriş yazısından sonra Erzurum'da Selçuklu dönemi, Osmanlı dönemi yapıları özellikleriyle ve fotoğraflarıyla birlikte tanıtılmaktadır. Son bölümde bibliyografya yer almıştır. Kültür Bakanlığı, İller Serisi : 1. Devlet Kitapları. 23,5 X 16,5 cm boyunda, 24 sayfa, fiyatı yok (Ankara, 1976).

Bir Dostunun Kaleminden :

YUSUF ZİYA DEMİRCİOĞLU'NA AİT ANILAR

Yazan : Nizami NEFESLİ

Merhum üstat Yusuf Ziya Demircioğlu 1930 da Konservatuvar sanatçıları ile bir arada.

28 mart 1976 sabahı saat 10.30 da folklor abidemizin temel taşlarından biri olan Yusuf Ziya Demircioğlu'nu da kaybettik. O da bu fani âleme veda etti. Kısıklı Camii'nin musalla taşında namazı kılınırken sayın İhsan Hınçer'le BAKI'nin

Kadrini sengi musallada bilüp ey BAKI

Durub el bağlaya yaran karşında saf saf dizelerini okuyorduk. Folklor sevgimini arttıran ve geliştiren, gıyaben neşriyatından tanıdığım Yusuf Ziya Demircioğlu'nu 1951 yılında Çamlıca'da şahsen de tanıdım, sevdim, dost olduk. Bir folklorsever olarak ondan çok faydalandım. İstanbul Konservatuvar Müdürlüğünden emekliye ayrıldıktan sonra Çamlıca ve Civarını Güzelleştirme Cemiyeti Başkanlığını birçok yıllar yaptı ve yararlı oldu.

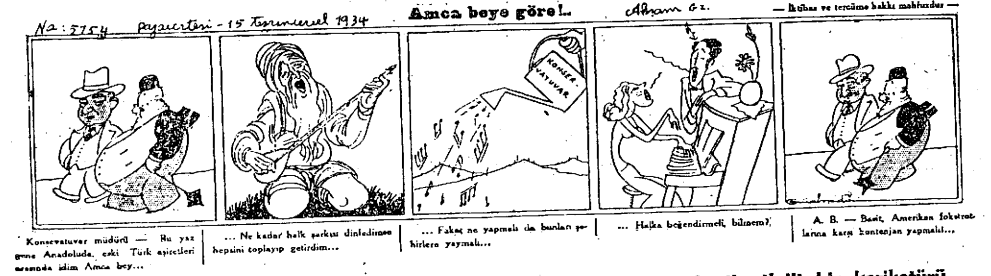
O folklorumuz bakımından derin bir bilgi sahibi ve bir derya idi. Yalnız folklor bakımın-

dan mı, her konuda bilgili idi! Eski Dışişleri ve Adliye Bakanlarından Prof. Yusuf Kemal Tengirşenk sırf Yusuf Ziya beyi dinlemek için köşkünden, Çamlıca Güzelleştirme Lokali'ne kadar yürümek zahmetine katlanırdı. Lokalde, bahriyeli Ali Denizalp, Necip Emre, Ramazanoğlu Ekrem bey diğer arkadaşlar, Yusuf Ziya Bey'in etrafında âdeta bir halka teşkil eder, onun o doyulmaz sohbetlerini, hâtıralarını zevkle dinlerdik. Bazan Dağıstanlı Nureddin Paşa da lokale gelir, sohbeta katılırdı. M. Şerif Targan da Safiye Hanım ile beraber Yusuf Ziya Bey'i, Çamlıca'daki köşk yavrusu evinde ziyaret ederlerdi. Bir kere de Y. Ziya Bey'i evinde bulamayan Mesut Cemil Bey merhum ile keman üstası Orhan Borar Bey, Çamlıca'yı Güzelleştirme Lokaline gelerek ziyaret ve sohbetlerinde bulunmuş ve renk katmışlardı.

Y. Ziya Bey, merhum Neyzen Tevfik Beyle

ARAŞTIRMALARI

7761

15.10.1934 tarihli Akşam Gazetesi'nde çıkan Cemalnadir'in Demircioğlu ile ilgili bir karikatürü

hemşehri ve pek sıkı dost olduklarından, neyzenin bilinmez taraflarını ve duyulmamış nükteleri bizlere anlatır, hicivlerini okurdu. Son zamanlarda sağlık durumu çok bozulmuştu, gözleri görme kabiliyetini onda dokuz oranında yitirmiş ve duyma organı da hayli zayıflamıştı. Etrafındakileri ve ziyaretçilerini ancak seslerinden tanıyabiliyordu.

Geçen yıl nisan ayında yapılan KARACA OĞLAN Semineri'ne gideceğimi kendisine söylediğim zaman çok sevindi, uzun uzun içini çekti :

— Ben de katılmak isterdim, ama görüyorsunuz, bitâbim. Gidince Semineri hazırlayanlara tarafımdan teşekkürler et. Orada olacaklarını bildiğim folklorcularımıza, İhsan Hınçer ve diğer arkadaşlarının hepsine selâm ve muhabbetlerimi söyle, dedi.

Yine geçen Haziranda yapılan uluslararası I. Folklor kongresi'ne de dinleyici olarak iştirak edeceğimi söylediğim vakit, çok duygulandı.

— Yıllardanberi arzuladığım bu güzel olayı idrak edebildiğim için mutluyum. Türk Folkloru komşu Avrupa ulusları içinde bir kaynaktır. Yine orada olacaklarını ve bildiriler sunacaklarını bildiğim dostlarıma selâm ve başarı dilek-

29.6.1933 günlü Akşam Gazetesi'nde çıkan Yusuf Ziya Bey'i milli kıyafette gösteren bir karikatür

KIBRIS'TA ÖLÜMLERLE İLGİLİ GELENEKLER

Yazan : İter VEZİROĞLU

Anadolu'nun bir çok yerinde olduğu gibi Kıbrıs'ta da ölümlerle ilgili âdetlerimiz vardır. Ne ki bu gelenekler yöresel birtakım değişiklikler arz etmektedir.

Ölümü yaklaştığı anlaşılan hastanın ailesi ve yakınları o kişiyi ölüm anına kadar yalnız bırakmaz. Geceleri hastanın yanında aile fertleri nöbetleşe onu bekler.

Ölümü yaklaştığını işiten dostları da hastayı ziyaret eder, okuma bilenler kur'andan âyetler okur, hasta kişinin imanlı bir şekilde göçmesi için çalışır.

Ölümü yaklaşan hastadan «HELÂLLİK ALMAK» geleneği de tüm adamızda yaygındır. Gerçek hastanın ailesi, yakınları gerekse dostları, mümkün mertebe helâllik almaya özen göstermektedir. Bu da hastanın hakkını helâl etmesi için yapılır.

Bunun aslı gerçekte HELÂLLİK DİLEMEK-se de Kıbrıs'ta «HELÂLLİK ALMAK» denir.

Hasta kişinin ağzına «ZEMZEM» suyu akıtılmak da bir gelenektir.

Hastanın görmek istediği kişiler var ve gelmezlerse, can çekişmekte olan kişinin üzerine, özlediğinin adı söylenerek yeşil yaprak konur. Bu şekilde yapılmakla hastanın rahat can vereceğine inanılır.

Vakitsiz ölüm vukuunda ise ölünün gömülmesi ertesi güne bırakılır. Bu gibi durumlarda ölünün çenesi bağlanıp elleri yanına salınır, üzeri beyaz bir çarşaf ile örtülür.

Ölü, genellikle sabaha kadar yakınlarınca beklenir. Ne ki beklenmeyen yerler de vardır. Ölen kişi eğer kadın ise cesedin şişmemesi inancı ile göbeğine bir makas, erkek ise kara saplı bir bıçak konur.

Bazı yörelerde bıçak ve makas koyma geleneği sadece beklenilmeyen ölümler için yapılır. Cesedin bulunduğu odaya kedi girmemesine büyük önem verilir. Kedi, ölüyü atladığı takdirde hortlayacağı inancı hâkimdir.

Eskiden ceset yıkanıp kefenleneceği zaman kadınların el ve ayaklarına kına yakılıyordu. Şimdilerde ise buna raslanmıyor artık.

Erkeklerin tabutu ekseriyetle yeşil ve üze-

rinde âyetler yazılı bir kumaşa, kadınıki ise şal bir çarşaf ile örtülür. Ne ki son zamanlarda buna pek önem verilmez olmuştur.

Defin muamelesi tüm islâm dünyasında olduğu gibi yapılır.

Ölü gömüldükten sonra özellikle her yerde ve bilhassa köylerimizde ölünün yaşamında sevdiği yemekler pişirilir ve mezarlıktan dönen halka ölü evinde yedirilir.

Bazı bölgelerde ise ölü gömüldükten sonra istiyen kurban keser. Buna «KABİR KURBANİ» denir.

Ölünün kırkinci günü de yemek pişirilir ve fakirler davet edilerek yedirilir. Kimi bölgelerde ise bunu ölümden sonra gelen ilk cuma günü yapar. Kimi bölgelerde de hem ilk cuma hem de kırkinci günü yapar. Özellikle bu günlerde helva yapımı ihmal edilmez.

Bunların yanında ölünün ruhuna okutulan yasin ve mevlitler de önemli bir yer tutar.

Bazı yerlerde ölünün ilk üç gecesi, kırkı ve elliikinci gecelerinde, bazılarında üçüncü, kırkinci ve elliikinci gecelerde okutulur.

Elliikinci gecelerde okutulan mevlitle, ölünün kemiklerinin kolay ayrılacağına inanılır.

Bazı bölgelerde ise ilk üç gün bazı bölgelerde ise yedi Cumartesi sabahı, şafaktan önce mezara okunmuş su dökülür.

Aynı zamanda ölünün çıktığı odada üç gece, bazı bölgelerde de kırk gece ışık yakma, geleneği de yaygındır. Ölünün ruhunun odayı ziyaret ettiğine inanılır.

Ölünün çıktığı odada da kimi bölgelerde bir hafta kimi de kırk gün tütsü yakar.

Cenazeden sonra testi ve küplerdeki sular boşaltılır, zira azrailin kılıncını buralarda yıkadığına inanılır.

Ölü gömüldükten üç gün sonra bazı bölgelerde tüm ailenin fertleri de yıkanır, ölünün yatağı kaldırılıp, elbiseleri de yıkanır fakirlerle dağıtılır.

Kutsal gecelerde ve ölünün ölüm yıldönümünde ölünün ruhuna mevlit yasin okutulur. Arife ve bayram günleri de mezarlıklar ziyaret edilir, her yerde.

KIZILTEPE VE KERMIRARA KÖYÜ ÇOCUK OYUNLARI

Yazan : Prof. Dr. Şükrü ELÇİN

I — AKREP DÖĞÜŞÜ :

Oynanma zamanı : Yaz ve sonbahar (otların kuruduğu mevsim).

Malzeme : Bir kaç iplik, su dolu bir ibrik, ince uzun bir sopa, akrep.

Oyun : 3-4 kişiden ibaret iki gruba ayrılan oyuncular, meydana uzaklaşıp, başları önde ve yerde akrebin bulunacağını tahmin ettikleri deliği aramağa başlarlar. İçlerinden biri «buldum» diye bağırınca arkadaşları koşup gelir. Deliğin çizgi şeklinde görülmesi akrebe işarettir; «tamam» deyüp deliğe su dökerler. Bir oyuncu elinde sopa, delik başında 4-5 dakika bekler. Akrep çıkmadığı takdirde oyuncunun biri nöbetçi kalır. Diğerleri akrep avı ile meşgul olurlar. Akrep delikten çıkınca, yerine dönmemesi için elinde sopa, bekleyen oyuncu deliğin ağzını sopa ile tıkar. Sopasını akrebin sırtına dayar ve bir arkadaşının kuyruğuna iplik bağlamasını bekler. Bu tehlikeli iş bitince birinci grup ikinci tarafa: «Sandığın ağzını açtık» diye bağırır. Bu bağırış «galibiyet bizde» mânâsına gelir.

İlk çalışmasını bitiren birinci grup, diğer tarafın avını yakalamasını bekler. Onlar akreplerini yakaladıktan sonra bir daire çizilir. Akrepler dairenin içinde, bağlı olarak, karşılıklı, birbirine doğru yürütülür. Döğüşme başlar. Oyuncular heyecanlanır. Bir taraf: «Haydi arslanım» diye bağırır. Diğerleri: «bizimki de arslan değil mi, fazla güvenmeyin, yeneriz sizi» kabilinden sözler sarf eder.

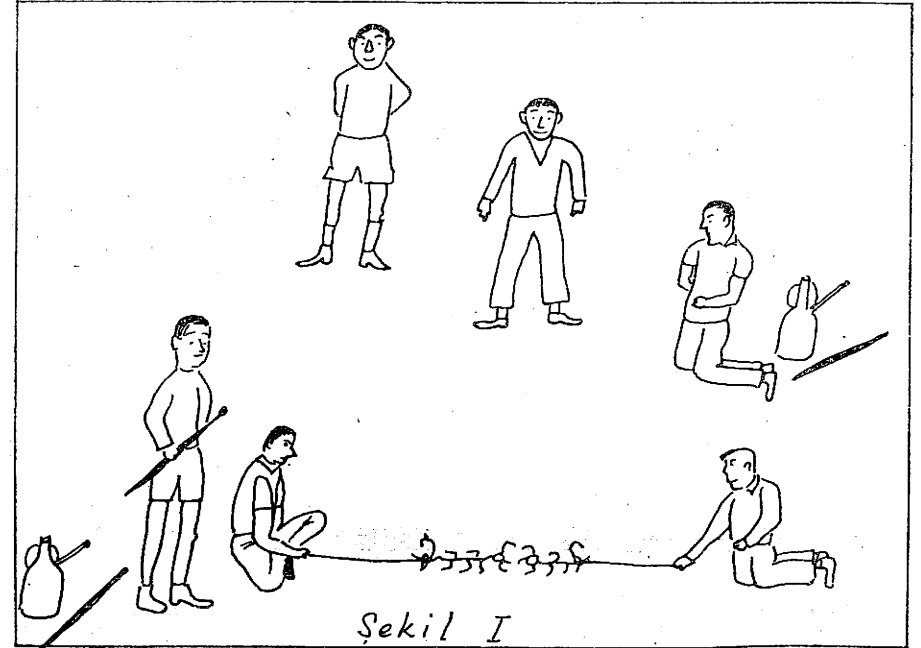
Oyun bu hava içinde akreplerden birinin savuştan çekilmesi ile nihayet bulur. Akrebi çeken taraf yenilmiş sayılır.

Not : Avını ilk yakalayan grup galip gelirse iki puan elde etmiş olur. Kaybederse ilk akrep yakalama dikkate alınmaz. Bu da iki mağlubiyetten kurtulmasına delâlet edeceği için avantaj sayılır. [Şekil I].

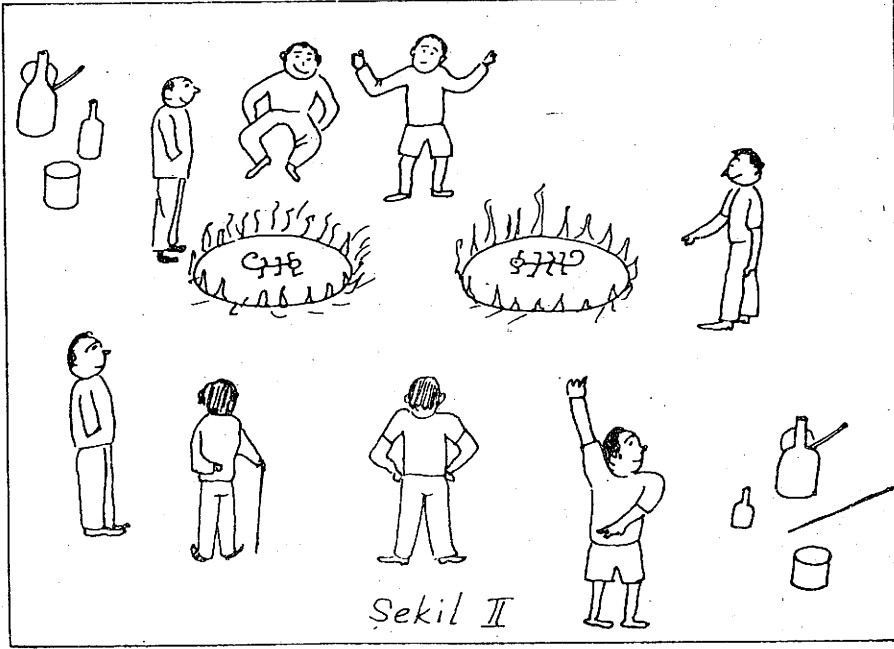
II — AKREP YANIYOR :

Malzeme : Su ibriği, kül tabağı, gaz, sopa, iplik.

İki grup, «Akrep Döğüşü» oyununda olduğu gibi akreplerini yakaladıktan sonra 16-17 santim-

Şekil I

metre çapında külle çevrilmiş çenberin üzerine gaz dökerler. Her grup aynı zamanda mukabil tarafın çenberine akrebini bırakır. Çocuklar, yammamak için bir köşeden o bir köşeye koşuşan akrepleri merak ve heyecanla seyredeler. Ateş sönmüncüye kadar ölmeyen veya geç ölen akrebe hangi grup sâhipse o taraf galip sayılır. Kazanan taraf, diğer gruba: «eziyetleriniz bize viz gelir», «biz her zorluğa göğüs gereriz» derler. Bu sözler «yaktığınız ateş, akrebimize ve dolayısı ile bize tesir edemedi» mânâsındadır.

Bu sözleri duyan mağlûp taraf biraz uzaklaştıktan sonra çenberlere, kül izi kayboluncaya kadar taş atmak zorundadırlar. Taş atışına katılmayan oyuncular bir sonraki oyuna alınmazlar. Bu, oyuncunun, mağlûbiyetin kendisine yüklediği cezayı çekmemesi mânâsına gelir ve cezanın fazlaşmasını temin eder.

Çenberler, taş atışı ile tamamen ortadan kaldırıldığı andan itibaren mağlûp taraf cezadan kurtulmuş ve oyun da sona ermiş bulunur. [Şekil II].

Bize gelen KİTAPLAR

- İsa Kayacan: «KAYACAN AMCA ANLATIYOR». Masallar, 2. baskı. Kayacan'ın 53. kitabı. Ece Yayınları, P. K. 9, Samanpazarı - Ankara. 18,5 X 11 cm. boyunda, 48 sayfa, 5 lira.
- İrfan Ünver Nasrattınoğlu: «GÜRÜNLÜ AŞIK

SEFİL GÜLHANİ». Sazsairinin yaşam öyküsü ve şiirleri ile hakkında yazılanlar. HOTEY - DER Yayınları: 1. 19,5 X 13,5 cm. boyunda, 68 sayfa, 10 lira (Ankara, 1976).

• Necip Alpan: «CEUŞESKOU, DÜN, BUGÜN VE YARINKİ ROMANYA». Romanya ve Türkiye ilişkileri dolayısıyla Romanya hakkında tarihi, coğrafi ve ekonomik bilgiler, Eserin sonunda geniş bir bibliyografya yer almıştır. Yazarın kendi yayını. İsteme adresi: Merkez P.K. 36, Ankara. Eser, 19,5 X 13,5 cm boyunda, 148 sayfa, 20 lira (Ankara, 1976).

Eski İstanbul:

İSTANBUL DÜKKANLARININ TABELA VE İLANLARI

TFA (326) 1976

Yazan ve Çizen: Malik AKSEL

İstanbul'da dükkânlar tabelâ koyma geleneği pek eski değildir. Balkan Harbi sırasında başlar. Dükkânlar sahiplerinin adlarıyla anılırdı. Marpuççularda Kehribac Ali efendi; Kapalıçarşıda basmacı Tatar Hoca, gibi. Bunların dükkânları böylece tanılır ve tarif edilirdi.

Bunun dışında birçok dükkânlarda da çeşitli işaretler görüldü. Bunlarla dükkân, mağaza ad alırdı.

Bu işaretler dükkânın kapısı önünde asılırdı, buna türlü renk ve biçimler verilirdi. Terzilerde makas bulunurdu; nitelik Kapalıçarşının giriş kısmında Makasigüzel bu işaretiyle nam salmış bir dükkândı. Altınçizme mağazası çizme şekli ile tarif edilirdi. Bir de mahalleler arasında camcı dükkânları yıldız şeklinde renkli camlarla yapılmış süslü yıldızlar, fenerler, yuvarlak şekillerle tanınır, bu aynı zamanda camcının sanatta maharetini gösterirdi. O devirde ahşap konaklarda renkli camlara özel yer ve değer ver-

rilirdi. Ayrıca mahalle aralarında dahi dükkânlar ne satıyor veya ne iş yapıyorsa dükkân kapısından uzatılmış bir değnekte buna ait bir şekil bulunurdu. Kömürçülerin bir demet kömür, pamukçuların küçük bir pamuk balyesi, berberlerin bir sakal leğeni görülür, ayrıca kapıda kamış kalemlere renkli boncuklara geçirilmiş yukardan aşağı sarkıtılmış sineklik denilen sarkancalar sarkıtılırdı. Berbere girenler bunları aralayarak içeri girerler, burada ipe geçirilmiş kamış kalemler (Cavadan gelmiş), hattatların koyu kahve renkli kamışları değilse de memur ve kâtiplerin kullandığı kalemlerdir. Diğerleri de renkli katır boncuklarıdır. Bunlar aynı zamanda bu dükkânın süsü olurdu.

Bir de dükkânlarda öyle işaretlere yer verilirdi ki bunların dükkânla bir ilişkisi yoktur. Nitelik bir dükkân, mağaza zenne işleri satıyorsa yangın kulesi veya çiçek, fener gibi süsler buraya yerleştirilirdi. Bununla dükkân tanınırdı.

Eski İstanbul'da bir bakkal dükkânı: «15 — Kanaet Bakkaliyesi — Sadık» tabelâsı görülüyor.

Bakkallarda ise hiç bir şekil yer almaz. Bakkal Mehmet efendi, Bakkal Mustafa efendi diye adı söylenir, böyle ayırd edilirdi. Bunların iç kısmında görülecek yerde bir takım yazılar okunurdu ki bunlar dükkândan alışveriş yapanlara bir uyarı vazifesini görürdü.

**Ahmak öldür malın verir viresiye
Kafesteki kuşu salıverir gelesiye**
yahut:

Ahzu italarda müsaade yoktur.

Bugün peşin yarın viresiye

Eski Balıkpazarı gibi kalabalık ve özelliği olan yerlerde en önemli eşya kapı yanına konur, bunlar kapı önlerine işaretlere yer vermezlerdi. Kilise mumları (ki ufak bir sütuna benzerler) ile kırmızı dipli davetiye mumları da nâdir de olsa bu dükkânlarda görünürlerdi. Ayrıca meşhur Ömer Muharrem sabunu, Kandiyeli sabunu da teşhir edilenler arasındaydı. Burada Yahudi, Rum sarraflarda ise ne yazı ne işaret vardır. Ama besmeleler, elkasibü habibullah yazıları en görünür yerdedir. Yabancıların bu türlü hüviyetlerini saklamaları tamamıyla iktisadî sebeplerdendir. Bundan dolayı Umumi Harp sırasında tabela konma zorunluğu ortaya çıkınca herkesin dini ve milliyeti de ortaya çıktı...

Bunlar elli santim uzunluğunda, yirmi santim eninde iki ucu yuvarlak düz bir tahtadır. Bu tahta parçasına kırmızı boya sürülür, beyaz rika yazı ile dükkânın sahibinin adı ve numarası yazılır, kapı üzerine konurdu. Enver Paşa'nın emri ile bütün büyük küçük dükkânlar bir örnek tabelalar kullanmak zorunluğunda idiler. Bu, yabancılara karşı gizli açık uygulanan bir boykot idi. Bunun da o zamana göre türlü hikâyeleri vardır:

Bir gün Kumkapı Nişancası'nda Düriye hanım mahalle bakkalına uğrar. Bu saf kadın bak-kala:

— Aman evlâdım, bana söyle, sen gâvur musun, müslüman mısın? Gâvurdan bir şey alınmayacak diyorlar, cezası büyükmüş.

— Elhamdülillâh teyzeciğim, ben müslümanım, istersen Kurana el basayım, benim adım Mehmet, babamın Ahmet..

— Ah evlâdım, Allaha emanet ol. Benî korkuttular, onunçün sordum, kusura bakma, insan dediğin yanılır da.

Bugün hâlâ bazı kenar köşe dükkânlarda bu çeşit tabelalara raslanılır. Hele Kapalıçarşı'da tabelâlar sırtı sıraya görülen bayraklar gibi idi. Sonra zamanla bu tabelâlara türlü süsler katıl-

dı. Biçimleri değişti, hattâ satılan mala dair resimler yapıldı. Beyoğlu ile İstanbul birbirine yaklaştı. Beyoğlu'ndaki Orozdibak, Mayer, İştayn, Tring Galata, Beyoğlu Bonmarşesi, Kırmızı Horoz Viresiye Mağazası, Lion ve benzerleri İstanbul'da görüldü. Beyoğlu İstanbul'un Avrupası idi. Kılık kıyafete çeki düzen verilmeden buraya gidilmezdi. Halkın dediği gibi «fanfanca» yani Fransızca konuşmak marifet sayılırdı. Burada feraceler, yaşmaklar görünmese de vitrinlerde bunların suluboya kartları pekçoktu. İstanbul'un bu semtinde inhisar mallarına özel olarak önem verilir sade iyi cins yenice ciğarası satılırdı. O zamanın tâbiriyle «memerriecanıp» olan yerlerde temizliğe dikkat edilir, buradan eşeklerin geçmesine müsaade edilmezdi.

Şimdiki gibi yazı ve ilânlar pek seyrek olarak duvarlarda yer alırdı. Bunların çoğu tiyatro kapılarında görüldü. Küçük boy ilânlar gazete sahifalarında okunurdu.

Divanyolu'nda Damat Şerif Paşa'nın konakının bulunduğu yerde iki büyükçe mağaza görüldü, biri Alman İstihbarat Salonu idi. Duvarlarda harbe dair dergiler, resimler bulunur, afişler ve resimler eksik olmazdı. Öteki dükkân da Selânikli Hasan Efendi'nin lokantası idi. Adı da Kızılelma lokantası idi. Rumeli muhacirlerinin zenginleri buraya gelirler, burada meşhur Rume- li tandir kebapları yerler, hemşehrileri ile de buluşurlar, konuşurlardı..

Bir gün gazetelerden birinde bir ilân görülür: «Rumelinin nefis tandir kebabını arzu edenler, Divanyolunda Kızılelma lokantasına teşrif buyursunlar. Memnun kalacakları ümid olunur».. İmza: Hasan.

Bu imza gazetede görülünce Hasan Efendi'nin arkadaşlarını bir merak alır. Acaba Hasan Efendi darda mı kalmıştır, bir sıkıntısı mı vardır? Durduk yerde de ilân verilmez ya! Bunun bir sebebi olsa gerek, diyorlar. Bunu Hasan Efendiye açmaya karar verirler. Hasan Efendi'nin eski bir arkadaşı bu vazifeyi üzerine alır.

— Hasan Efendi, sana bir şey sormak istiyorum, ama yine de aramızda kalsın. Senin bir sıkıntın varsa yardımına koşmak bizim vazifemiz. Bu kadar yıldır birbirimizi tanıyoruz.

— Anlayamadım, hamdolsun bir sıkıntım yok.

— Hasan Efendi çekinme, söyle, bir sıkıntın olmasa gazeteye ilân verir miydin..

Hasan Efendi kırdığı potun mânâsını anlar, bir kahkaha salıverir ve şöyle cevap verir:

NALDÖKEN TAHTACILARINDA EVLENME

Yazan: Rıza YETİŞEN

EVLENME:

Çokluk kızı kaçırma suretile evlenme olur; çünkü, birbirini seven iki genç, ana babalarının isteksizliği ile karşılaşınca, aralarında sözleşip kaçır ve böylece birleşirler; bunun üzerine ana babalar da kısa bir dargınlıktan sonra ister istemez oldu bittiyi kabul ederlerse de, düğün töreni yapılmaz (Bayındırın Yakapınar köyünde, gelin doğum yapıcaya kadar düğün yapmak istemeler ve yaparlar; gebe halinde ata bindiği görülen gelinler olmuştur).

İki sevgili arasında daima bir «elçi» bulunur: Bu, çokluk kadın, nadiren de erkek olabilir. Kızın kaçacağı gün ve yer, işte bu elçinin aracılığı ile kararlaştırılır. Kaçırma anında oğlanın yanında da icabında ölmeyi bile göze alabilecek yardımcı bir arkadaşı bulunur ve birlikte kaçırlırlar (kız kaçıklarda, kız anasının feryatlarından başka herhangi bir olayın olduğu görülmemiştir). Kız kaçırma daima gün batarken olur; ekseriyetle dağ ve tarlalara, bazan da ümit edilmeyen başka bir eve kaçırlılır. Böyle gönüllü kaçıklarda kız, bohçasını da beraber götürür. Kızın arzusu olmadan, meselâ tarlada çalışırken vuku bulan âni kaçıklarda da olur: Oğlan kızı saçından tutup çeker, sürür ve omuzlayarak götürür; çünkü başka yerinden tutarsa kızın direnişi çetin olur, Şayet kızı kaçırılmazsa, bu hâl delikanlı için ağır olur; köyde haysiyeti şerefi kalmaz, alay konusu yapılır. Sevgilisi başka bir ile evlenirse, bütün yakın arkadaşları kendisine takılır; «beline kepek sarı.. beline soğan vur!..» gibi şakalar yaparlar. Kaçıklarda (evvelce de söylediğimiz gibi) her iki tarafın ana babası «düşkün» sayılır.

— Bak Salim efendi geçende kuru kahveci Mehmet efendiden bu işe heves ettim, belki çokluk ama oldu birşey, hakkınız var.

Bazı satıcılar satacakları malların üzerine fiyatları yazarlar, pazarlık etmezlerdi. Bir ara sahafalarda camî dibinde abani sarıklı sakallı biri makara, iplik, iğne, lâstik, öteberi eşya koymuş, ortada şöyle bir levha vardı.

**Kulak sağır, eziyet haram,
Pazarlık yok, edilmez kelâm,
Almaya niyetli isen sorma,
Fiyatlar üstündedir, vesselâm..**

Ailenin isteği ile usulü dairesinde yapılan evlenmelere gelince: Aile zengin ise düğün yaparlar, fakir ise şöyle küçük bir tören olur:

Başka köylerden pek konuk çağırılmaz. Konu komşu kız evinde toplanır. Kızı usulen ana babadan bir daha isterler. Onlar da eski rızalarını belirtirler. Nişan takılmıyorsa hemen o gün nişan da takılır, şerbet ve kına yakılıp dağıtılır. Kadınlar yiyip içip eğlenirler; kızın gelinliği varsa onu, yoksa yenice elbisesini giyer, kapı kenarında ayakta durur ve gelenlerin ellerini öper. Bir müddet eğlenildikten sonra kadınlar gelini alıp dümbelek çala çala ve türküler söyleyerek oğlan evine götürürler.

Daha orta hallicelerde, bir gün önceden kız evinde toplanılıp **Kına gecesi** yapılır. Burada kına dağıtılır, gene gülip eğlenmeler olur. O gün erkek evinde de delikanlılar ve evli gençler toplaşır yiyip içerler, hoşça vakit geçirirler. Ertesi sabah yalnız kız evinde kadınlar eğlencelerine yeniden başlarlar. Gelin oynarken herkes ona para basar. Damadı kız ile oynatmak çok hoşlanılan bir sahnedir. Koca karıların (yaşlı kadın), etraftan yükselen maşşallah, maşşallah, birbirine pek yakıştırlar... gibi iltifatlı sözleri oyunu süsler. Kuşluk zamanı kadınlar kızı alıp çala çağıra damadın evine götürürler. Herkes gelini görmeğe gelir. Damat akşam yemeğinden sonra eve gelir. Halden anlıyan konuklar, birer ikişer erkence evlerine dönerler. Gelin damat da başka bir tören olmadığından kendi odalarına çekilirler.

Asıl düğünler fazlaca zenginliği gerektirdiğinden nadiren olur. Düğünün bütün gelenek ve olay teferruatı, sünnet düğünlerinde anlattığımız gibidir. (Az yukarıda anlattığımız masrafsız ve konu komşudan yardım gören, «yeme içme» tâbir olunan toplantının fakirane sünnet düğünlerinde de aynı yapıldığını buraya ekliyelim). Büyük düğünler akşam üzeri başlayıp ertesi günün öğle vaktına kadar sürer. O gece kına gecesi olur: Erkekler meydan yerinde, kadınlar kız evinde eğlenirler. Ertesi günün sabah eğlencelerinden ve yeyip içmelerinden sonra kız ata bindirilip köyde gezdirilir; fakat sünnet düğününde olduğu gibi alayın yolunu ikide bir kesme gibi gürültülü sahneler olmaz; yalnız bir veya iki kere damadın arkadaşları yola ip gerip damat

GÜLNARLI HALK ÖZANI AHMET ALİ BABACAN

Yazan : Özcan SEYHAN

1912 yılında Gülnar'ın Eskiörük köyünde doğmuştur. Küçük yaşta babasını kaybetmiş, anasının elinde ve dedesinin himayesinde büyümüşür. Başka kardeşi yoktur. Eski üç sınıflı ilkokuldan mezundur. Çiftçilikle uğraşmaktadır. İki kez askere alınmıştır; muazzaflığı Karaman'da, ihtiyatlığı Çatalca'da yapmıştır. Sekiz çocuk babasıdır; üçü ilk eşinden, beşi de ikinci eşindedir. Çocukları arasında bir oğlu ilkokul öğretmeni ve iki kızı da öğretmen hanımıdır.

Kişi olarak oldukça alıngan, çekingendir. Ozan olarak son derece hassas, içli, duygulu ve

tarafından para, içki gibi şeyler ikram edilmesini isterler, tabii istekleri hemen yerine getirilir ve alay yoluna devam eder. Kız başka köye gidiyorsa o zaman istenilen ikramın miktarı fazla olur; verilmezse pazarlıktan çıkan gürültü ciddi kavgayı bile dönüşebilir. Başka köye giderken gelin ata değil Karınca'ya (Fayton'a) bindirilir. İstenilen ikram parasına «toprak bastı parası» denir. Alay yürürken kız tarafı yollara darı, buğday gibi şeyler serperler; kız eve girerken de damat tarafı gümüş para serper.

Gelin giyimini biçim bakımından gündelik elbisenin (üç etek) tıpkısıdır, yalnız renk, kumaş ve yenilik bakımından fark gösterir. Gelin giyiminde Kepez denilen başlık biricik özelliktir: Başa uygun bir sele veya sepet alınır. Etrafını renk renk bez, krep, boncuk, altın, çiçek gibi şeylerle süslerler. Gelinin başına geçirilen allı pullu gelin kepezi bundan ibarettir, yüzüne de al renkli duvak örtülür. Gelinin kız arkadaşları giydirirler. Yalnız kuşağını babası, eğer babası yoksa en yakını bir erkek akrabası bağlar. Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali diyerek kuşağa üç düğüm atar ve bu arada hayır duada bulunur (Kızım yuvan kutlu olsun, ocağın şen olsun, kocanla iyi geçin, benim namusumu kirletme, Allaha emanet ol v.s.). Kızın bineceği at süslenir, üzerine seccade, kilim, boynuna ve kulaklarına krepler, mendiller bağlanır. Bunlar at sahibinin olur. Gelin bismillâh çekerek ata biner. Gelin, sırtına kadifeden bir nevi yamçı giyer ki buna «Gelinlik kadife» denir; uzun kollu, bol ve topuklara kadar uzanır; sırma ve simle her tarafı işlemelidir. Düğün alayı köyü dolaşarak oğlan evine varır.

rahatlıkla doğaçtan şiir söyleme yeteneğine sahiptir.

Kendisine, ozanlığa nasıl başladığını sordumuzda: «Şairlik irsi midir, nedir, bilmiyorum; birgün beni birden bir merak sardı, yazmaya başladım. Beş - on şiirim oldu, ben bunlara değer vermedim amma, arkadaşlarımın ilgisini çok çekmiş olacak ki, durmadan şiir yazmamı ve bunları yitmememi istediler. Ben de yazdıklarımı bir deftere topladım, şimdi 50 - 60 kadar oldu. Artık, ne de olsa yaşlandım, geçim dolayısıyla bunun üzerinde fazla duramıyorum, ancak fırsat buldukça birşeyler yazmaya çalışıyorum. Şiirlerim, Karacaoğlan'ın şiirlerine benzer. Karacaoğlan'ı çok sevdiğim için onun etkisi altında kaldım», demiştir.

Ozanda her ne kadar Karacaoğlan'ın etkisi olduğu sanılıyor da, aslında kendisinden 1-2 kuşak önce yaşayan yöresel ozanların ve özellikle Gülnar'lı Aşık Cemal'in izlerini taşıdığı görülmektedir. Fakat her ne olursa olsun şiirlerinin çeşitli konulara değinmesi onu diğerlerinden daha orijinal yapmaktadır.

Şiirleri genellikle lirik olmakla beraber insan ve doğayı konu etmektedir. Şimdi bunlardan birkaç örnek verelim:

1 — Toplumcu yanını belirten bir şiiri :

NASIL OLUR

Zaman tepdi bazımızı

Zamlar yaktı ağzımızı

Düzen etsek sazımızı

Öyle çalsak nasıl olur?.

Ağır bastı gayri zaman

Köylü kardeş halin yaman

Yanıyorsun duman duman

Bir su döksek nasıl olur?.

Demir - çelik pek pahalı

Merkepler de attı nalı

Buna çare aramak

Lâstik çaksak nasıl olur?.

Hayat yolu dikyukarı

Geri kayar hep tekeri

Pahalandı çay şekeri

Pekmez döksek nasıl olur?.

Öyle yapar idi deden

Çay almazdı hiç Rize'den

Zenginlerle yarış neden

Kısa yatsak nasıl olur?.

ARAŞTIRMALARI

Eben dokur idi bezi

Deden bilmez idi gazı

Tükendi mi çam enkazı?.

Çıra yaksak nasıl olur?.

Çiftçi çoban hep aslımız

Şehirleşmek hep kastımız

Toprak bizim tek dostumuz

Yere baksak nasıl olur?.

Talihsizmiş insanoğlu

Kardan kaçır yağar dolu

Nideceğin sağı - solu

Yere baksak nasıl olur?.

Ateş düştü gazımıza

Basmamıza bezimize

Şaşı - peşi gözümüze

Gözlük taksak nasıl olur?.

Hükümetten yardım dersin

Cami okul derdim dersin

Zam oldu mu yandım dersin

Tabii görsek nasıl olur?.

Babacan'ım kes sözünü

Koşarlana öküzünü

Geceye kat gündüzünü

Eksek diksek nasıl olur?.

2 — Yurduna yuvasına, atasına ötesine sahip çıkan ulusal bir şiiri :

KIBRIS HÂTIRASI

Türk'ün varlığını hiçe sayanlar

Öptüler elini hep zaman zaman

Aslanın yurduna gönül koyanlar

Şaşırdı yolunu hep zaman zaman.

Geçmiş, silermiş meğer zamanlar

Ne tez unutulmuşlar dün Yunanlar

Türk'lerin gücünü âciz sananlar

Kırdırdı belini hep zaman zaman.

O kadar eski mi a dostum yaşın

Daha dün bitmişti Türk'le savaşın

Yurdumu kirletti o pis leşin

Çiğnedik ölümü hep zaman zaman.

Okumadı: mı sen dünya tarihi

Nerde yar olmadı Türk'e talihi

Unutmuş gibisin ünlü Fatih'i

Aldı İstanbulun hep zaman zaman.

Karadan gemisin Haliç'e döktü

Bizansın surnunu temelden söktü

Şanlı bayrağını burcuna dikti

Gösterdi şanını hep zaman zaman.

Akdenizin kurdu koca Barbaros

Pirevize, Tunus, Garp Tirabulus

Zaferin aslanı bu şanlı ulus

Duyurdu ününü hep zaman zaman.

Aldınma a dostum gördüğün düşe

İtler gibi ölmeye insancıl yaşa

Uzatma elini böyle ateşe

Yakarsın elini hep zaman zaman.

Haklara saygıdır Hak'ın buyruğu

Kıbrıs'ta bastığın yılan kuyruğu

Tepene inince Türk'ün yumruğu

Yutturdu dilini hep zaman zaman.

Dün bir şaraptın sen bugünse sirke

Bu kadar ıslaktan borçlusun Türk'e

Türk yurdunda atım oynatam derke

Söktürdün nalını hep zaman zaman.

Köyümden görünür o yavru vatan

Varol Türk askeri şâdolsun atan

Nerdesin Makaryos sakallı şeytan

Zaptettik malını hep zaman zaman.

İsterdim Kıbrıs'ta şehit olmayı

Zaferden payımı ben de almayı

Bir düşman öldürüp öyle ölmeyi

Şansım hep böyledir bak zaman zaman.

Babacan'ım senin yaşların almış

Her istikbal seni kenara atmış

Kıbrıs'ta şehit olmak sana mı kalmış

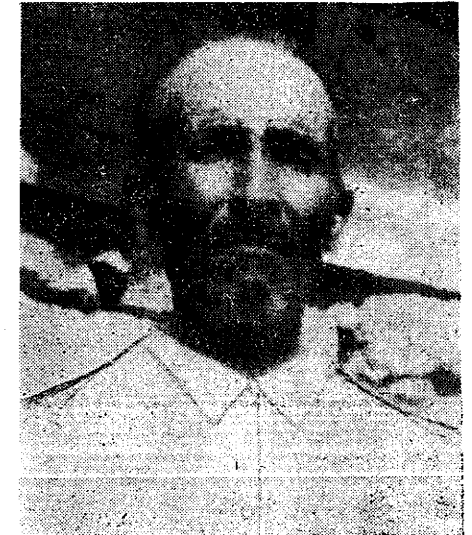
Sen eyle gönlünü hep zaman zaman.

3 — İnsanoğlunu, arkadaşlığı yorumlayan bir şiiri.

ARKADAŞLIK

Pek güven olmaz şu insanoğluna

Arkadaş bilme sen her arkadaş

Gülnarlı halk şairi Ahmet Ali Babacan

GIYİM - KUŞAM SÖZLÜĞÜ

— IV —

Yazan : Wolfgang İbrahim CREMERS

köseleden olup bazan demir çiviler, kabaralar çakılır.

SALTA :

Bir çeşit kısa cepkenin adıdır. Çuhadan yapılan bir üstlüktür. Cepkenden farkı kollarının tamamen ceket koluna benzemesidir.

SAÇ ALTINI :

Zencir ve kaytana takılarak saç örgülerinin uçlarına takılır.

SAÇ BAĞI :

Püskülün üstünden takılır. Uç da denilir. İpek kaytana dizilmiş gümüş per pere ve şemseleri vardır.

SALKIM KÜPE :

Üzüm gibi görünüşü olan küpe.

SANDAL :

Arkası açık yazlık ayakkabı.

SARIK :

Külâh, kavuk, fes, börk gibi başlıkların (serpuşların) etrafına sarılan dülbent veya şal'a verilen isim.

SARHOŞ YOLU :

Düz olmayan yollu işlemlere verilen ad.

SAYA :

Entarinin üstüne giyilen giysi. Bazı yörelerde başörtülerine de saya denilir.

SERPUŞ :

Başa giyilen şeyler, başlıklar.

SEVÂYİ :

İpekli bir kumaşın adı. Altın veya gümüş teli işlemeli olanlarına telli sevâyî denir. Bu kumaştan erkek ve kadın entarileri yapılır.

SIKMA :

Yukarı kısmı bol, ağı potlu (körüklü), diz kapağından aşağısı dar (baldıra iyice yapışan ve paçası ayağın incik kemiği üstünde düz kesimli ve dıştan az yırtmaçlı, giyilirken ayak geçtikten sonra üç düğme ile iliklenen) bir poturun adı.

SIKKE :

Deve tüyü rengindeki keçe külâhın adı. Silindir şeklinde uzunca bir külâhtır. Sembolik gerdanlık ve yüzükler de bu adı almıştır. Bazı madeni paçalara da bu ad verilmiştir.

SİLÂHLİK :

Tabanca, bıçak gibi silâhları yerleştirmek için eskiden kullanılan, meşinden yapma, katkat bele

Kiminin hursı dünya malına
Bir pula satar da yer arkadaşı.

Kiminin doyulmaz tatlı diline

Kimisi şükreder kendi haline

Kimi arkadaşın ölür yoluna

Kimisi yollarda kor arkadaşı.

Kiminin pek parlak dıştan cilası

Şu insan oğlunun içten alası

Kiminin girer de çıkmaz kınası.

En yakın bilenden sor arkadaşı.

Kimisinin ağız ulu bir ölçek

Aslını ararsan söğütte çiçek

Pek bilinmez sizin evde gerçek

Git kendi evinde gör arkadaşı.

Kimi pek naziktir, çabuk kırılır

Kimi ahbabına yolda sarılır

Kimi kötü günde senden ayrılır

İyi gün dostudur var arkadaşı.

Kimisi kadından pek bahtsız olur

Ekmeği aşı hep tatsız olur

Kadının yüzü pek yüzüz olur

Arkadaş yanında yur arkadaşı.

Kadındır erkeğin yüzünün ağı

Kimini aptal eder kadının zağı

Namus belasıdır olur uşağı

Ne çare ki mazur gör arkadaşı.

Babacan gel sende arkadaş verme

Vardığın evlere destursuz girme

Her arkadaşına sırrını verme

Pek az bulunur sır arkadaşı.

4 — Aşkı ve şevdayı içtenlikle yansıtan bir şiiri.

YAYLA YOLLARINDA

Yaylaya giderken bir güzel gördüm

Eğleme yolundan duramam dedi

Kim olursun diye aslımı sordum

Neylersin sana yaramam dedi.

Susuz musun güzel kurumuş dudacağın

Niçin soldu böyle pembe yanacağın

Karışmış saçların yok mu tarağın

Bozuktur başım taramam dedi.

Senin de ben gibi bahrın kara mı

Felek yar ile açtı mı aranı

Anlasan halimden sarsan yarımı

Tabib değilim ki saramam dedi.

Niçin baktın bana sen böyle dik dik

Nedendir a canım böyle ürkeklik

Ben bir kafes olsam sen de bir keklik

Köhne kafeslere giremem dedi.

Her zaman böyledir dünyanın işi

Altın kafes ister her dul dışı

Gönül severse aramaz yaşı

Yorulma boşuna varamam dedi.

Babacan şansını hep böyle denedi

Kimsede görmedim böyle inadı

Kapında kul olsam bu da mı olmadı

Başıma belayı aramam dedi.

5 — Güldürücü bir şiiri.

KİLİBİK DESTANI

Şu kilibik meseleği çok değer ister

Çarşıda çerçiler satmadı kardeş

Bitmez tükenmez bir sabır ister

Her sabır buna yetmedi kardeş.

Şu kilibik sanmakı kolay

Anlatayım sana bir küçük olay

Sen ister taktir et istersen alay

Her horoz ben kadar ötmedi kardeş

Sabahtan kalktım çayı demledim

Tavukları saldım onu yemledim

Radyoyu açtım biraz dinledim

Bizimki yataktan kalkmadı kardeş.

Yoktur bu sözümde asla tavatır

Gazete okudum kırk elli satır

Çocuklar uyandı anası yatır

Kaldırmaya yüzüm tutmadı kardeş.

Temizlendi bir bir çocuğun çışı

Hazırlandı tamam sofranın işi

Kalktı yatağından o kurnaz dışı

Yemekte ihmellik etmedi kardeş.

Bu günde günlerde gün bir pazardı

Çamaşır yıkama derdimiz vardı

Su çekme görevi bana bakardı

Çarşıya mücade etmedi kardeş.

Su çekerken düştü kırıldı testi

Bizimki yuh diye feryadı bastı

Üç gün işemden katığı kesti

Çezam bununla da bitmedi kardeş.

Geçmedi öfkesi inadı tuttu

Sanki testi değil kıyamet koptu

İzdüvaç işinden de kısıntı yaptı

Üç gece yanımda yatmadı kardeş.

Çarşıdan getirdim bir yeni testi

Bizimki yüzüme bir surat astı

Testi kafamda kırmaktı kastı

Saldıydı amma tutmadı kardeş.

Kilibik yarasında bir madde yaşar

Beğenmek yetkisi hanıma düşer

Bu kanunu aşar ben gibi işer

İki sibob birden patladı kardeş.

Zeki Bey beğendi o seçti dedim

Satan iyi diye ant içti dedim

Yüz kuruşumdan da vazgeçti dedim

POTİN :

Koncu incik kemikleri üstüne kadar çıkan, bağı, düğmeli veya yandan. İstikli ayakkabı. Fctin de denilir.

POTUR :

Kıçında kırmaları çok, bacakları dar; şalvar, çakşır, pantolon gibi erkekler tarafından vücudün belden aşağı kısmına giyilir. Adını kırma ve buruşuk anlamında pot isminden almıştır. Poturun ön tarafı âdeti pantolon öñü gibidir. Bacak çatalı arasından bir, en çok iki üç kırma yapararak toplanmıştır, arka tarafı, şalvar ağı gibi kırmalı, potlu, körüklü olarak sarkıktır. Poturun hususiyeti, diz kapaklarına kadar pantolon bacağı kesimine indikten sonra, bacakların ait kısmında baldıra sınıksı yapışır olmasıdır.

POSTAL :

Kaba potinlere denilir.

PUŞU, POÇU : Puşu doğrudan çıplak başa sarılır. Bazı yörelerde boyuna bağlanır. Kavuk, külâh ve fes etrafına da sarık gibi sarıldığı vakidir.

PÜSKÜL :

5-8 gamza ipekten baş tarafı hususi bir şekilde renkli ipeklerle bağlanmış yarım uzunlukta tel tel ipekten yapılmıştır. Feslere çeşitli püsküller takılmıştır.

— S —

SABUK :

Hem mest hem çizme türündeki ayakkabının adıdır. Üstü ve koncu çok yumuşak. bulunan deriden yapılır. Baldır üstüne kadar çıkan koncu, zıpka denilen poturun dar paçası üstüne çekilir. Bu konç da dar olup, bacak ve baldıra tıpkı dar bir çorap gibi yapışır. Ne kadar hareket ederse düşmez. Sabuk'un tabanı çizme tabanı gibi

Dedim dedim amma yutmadı kardeş.

Ben her ne dedimse azdırdı sözüm

Defol herif dedi görmesin yüzüm

İşte bizler için en büyük izin

Daha bu iznim bitmedi kardeş.

Geçimdir Babacan bazaru görölür

Geçer bu bulanlık müzüm durulur

Bizlerde erkeklik ölüdür dirilir

O kaçınıcı defa hortladı kardeş.

bağlanan enli kemer.

SİM :

Gümüş. Kumaş kenarlarına gümüş iplikle işlenen nakışlara da bu ad verilir.

— Ş —

ŞAL :

Omuz ve boyun için atkılık, kuşaklık ve sarıklık olarak dokunan yünü kumaş. Kuşak olarak hem erkek, hem de kadınlar tarafından kullanılmıştır. Şalların iki beyaz ve bir vişne renkli çizgili ve çizgileri içersinde güzel çiçekler yapılmış olanları en çok sevilenleridir. Trablus şalları da Anadolu'da kuşak olarak kullanılmıştır. İpekten dokunanları da olur.

ŞALVAR :

Hem erkeklerin, hem kadınların giydiği bol ağı geniş üst donu. Üste çekildikten sonra bele uçkurla bağlanır.

ŞAYAK :

Kabaca dokunmuş dayanıklı bir çeşit yün kumaş.

ŞİTARİ :

Bakınız : Çitari.

— T —

TAC :

Gelinlerin başlarına konulan elmaslı başlık ziyneti.

TAKKE :

Kavuk, külâh, fes gibi herhangi bir serpuş altına giyilen ve başın terini emerek serpuşun kirlenmesini önleyen ince bezden yapılmış veya örgü baş kabının adı.

TANDIR BAŞ :

Başta giyilen gayet büyük geniş tablalı bir kadın fesinin üstüne şal sarılır, çok heybetli bir şekil alan bu serpuşun üstüne işlemeli bir vala atılarak üst tarafından bir kuşakla boğularak bağlanır ve valanın iki ucu, yüzün iki kenarından baştan omuzlara sarkıtılır.

TEFTEA :

Arasından yer yer mahmudiyeler, beşbirlikler sarkan, inci ile yapılmış gerdanlık.

TELLİ BEZ, TELLİ YEMENİ :

En çok Bursa'da dokunan, aralarında sırma teller olan ince bir kumaşın adı olup, kadınlar başörtü yaparlar.

TEPE ALTINI :

Gelinin başına olacak fesin tepesine ölçülüp bir mukavva yuvarlak şekilde kesilir. Üzerine kumaş parçası kaplanarak onun üzerine de yine yuvarlak şekilde sıra sıra yirmilik altın dizilir. İki üç sıradan sonra ortaya yakın yere de bazı-

ları inci de dizerler. En ortada kalan ufak bir boşluğa da telkâri tılsım denilen beşbirlik bu yüklüğünde ve üzerinde yazılı gümüş veya sarı dikilir. Bu mukavva fesin üstüne hususi bir şekilde dikilir. Buna tepelik de denir.

TEPELİK :

Tepelik yalnız kadın feslerinde kullanılır. Bir serpuş gibi saç üzerine de oturtularak kullanılmıştır. Fes üzerine konulanlar, altından, gümüşten, yaldızlı bakırdan fes tablasını örtecek şekilde yapılmış daire şeklinde, oymalı nakışlı madeni bir levha olup firdolayı kenarı ziynet altınları, veya inciler, inci püskülcükler asılarak süslenir. Doğrudan saç üzerine konulan tepelikler de yine altın, gümüş veya altın yaldızlı bakırdan hamam taşı gibi yayvan bir tas halinde yapılır.

TERLİK :

Ev içinde giyilen hafif bir ayakkabıdır. Tabanı köseleden, üstleri (sahtiyân) deri, keçe, çuha, kadife, sırma işlemeli, inci işlemeli, arkası ve yanları tamamen açık ayağın yalnız ön kısmını örter. Yanları ve arkası kapalı çok çeşidi vardır. En süslüleri gelin ve damat terlikleridir.

TERLİK :

Külâh ve kavuk altına giyilen ve serpuşun ter ile kirlenmesini önleyen bir takkenin adıdır.

TİTREK :

Kadınların baş süslemesinde kullanılmış bir ziynet iğnesinin adı. Yemenilere ve hotozlara ilıştırılır. Titrekler gelin başı süslemelerinde de kullanılır.

TUMAN :

Bağlama şalvar altına giyilir, bir çeşit dondur.

TOMAN :

Tuman da denir, bol ağı, ağı körüklü ve kısa paçalı erkek iç donunun adı.

TOPUK MESTİ :

Koncu aşığı iki parmak kadar geçen, üstüne pabuç veya yemeni giyilen bir kadın mestinin adı.

TOMAKA :

Evli kadınlar tarafından bağlanan ketenden sonra gümüş ve diğer madenlerden süs olarak yapılan şey.

TOZLUK :

Bacıkların kirlenmemesi için baldıra geçirilen kumaş parçasına tozluk denir. Çuhadan, kadifeden yapılır. Üstü ekseriya sırma ile işlenir.

TRABZON BEZİ :

İç gömlek ve iç donlarının yapıldığı çama-

— Y —

YABANLIK :

Misafirliğe gidilirken, misafir kabul edilirken giyilen yeni, yenice, temiz ve süslü esvablar, üstlükler ve ayakkabılara denir. «Yabanlık Şalvar» «Yabanlık Hırka» «Yabanlık terlik» gibi.

YANAR DÖNER :

Bakıldığı noktaya göre değişen renklerde görülecek suretde muhtelif renkli ipeklerle dokunmuş kumaşların adı.

YELDİRME :

Başta bir örtü geçirilerek ve hemen sırta giyilebilen onunla sokağa çıkılabilen bir üstlük.

YELEK :

İşliğin üstüne giyilir. Eteği bele kadar kısa olup aynı zamanda mîntan üstüne ceket ve salta cepken altına giyilir. Eskiden kadınlar da ipekli kumaşlardan ve işlemeler ile süslü dış yelekleri giymişlerdir.

YEMENİ :

Kısa kenarlı, kırmızı ve diğer renklerde (sarı veya siyah) sahtiyandan yapılan kaba pabucun adı.

YEMENİ :

Üzerine el kalıplarıyla çiçek şekilli süs motifleri basılmış büyükçe ve değirmi halde Dülbent - bezin adı olup kadınlar tarafından başa bağlanır. Firdolayı etrafı da oya dikilerek süslenir. Basma suretiyle süslenmiş olanlarına «Yazma Yemeni» denir.

YÜZÜK :

Parmağa takılan üstünde kıymetli taş bulunan altın veya gümüş halka. Kadının gerdanlık, küpe ve bilezik gibi mücevher süslerinden biridir.

— Z —

ZERKEŞ LİBAS :

Kumaş ne olursa olsun altın sırma ile işlenmiş üstlük esvablara denir.

ZERRİN KEMER :

Altın tel ile yapılmış veya altın paftalı kemere denir.

ZIBKA :

Bir iç donu üstüne giyilir. İç donu gibi bele bir uçkurla bağlanır. Kalçadan ayak bileğine kadar bacağa sımsıkı yapışır, fakat ağı körüklüdür. Yüze yakın kırma ile yapılan bu körüklü ağ, zibka giymiş kimsenin bacıklarına serbestlik verir.

ZİBİN :

Kısmen esvab altına giyilen kolsuz pamuklu yeleğin adıdır. Bu yeleğe içlik veya işlik de denilir.

şırlık bir bezin adı. Türk bez dokumaçılığının en eski şöretlerindedir. Trabzon'da dokunduğu için bu adı almıştır.

TÜLBENT :

Çifte kenarlı, altınbaş, enli kenarlı olan ve çok geniş yerlerde kullanılan makbul bir bezdir.

TAHTIRAVAN :

İşlenmiş oymalı ağaçlardan yapılmıştır. Üzerinde kalın ve büyükçe dört kulpunda dört halkası vardır. Bu halkalardan koşulan iki atın eğelerine bağlanır. Üstü ve yanları Halep topu kumaştan süslenir. Koşulan atların boyunlarına çan ve ziller asılır. Ayrıca çevreler (Sim ve pullarla işlenmiş ipek ve yün karışımı kumaş) asılır. Bu suretle hazırlanan tahtiravan kapıya yanaştırılır ve iki üç ayaklı merdiven kurularak gelinin binmesi sağlanır.

— U, Ü —

UÇKUR

İç donu, Çakşır, Şalvar, Sıkma, Potur, Zıbka vücudun belden aşağı alt kısmına geçirilip giyilen her şey, belden uçkur denilen ince kuşakla bağlanarak tutturulur. Bunun için de hepsinin üst kenarına uçkunun içinden geçeceği «uçkurluk» denilen bir yer yapılır. Bir boru şeklinde olan uçkurluk iç donunda donun kendi bezinden olur. Uçkurluğun ön kısmında uçkunun geçirilmesi için bir çatlak, ağız bulunur. Uçkurlar hem örgü hem de kumaştan yapılır.

ÜÇ ETEK :

Üç etek entarinin belden aşağı kısmının üç ayrı yaprak, dilim halinde yapılmasından dolayı bu isimi almıştır. Şalvar üstüne giyilir. Ön ve yanlarda bulunan yapraklar kaldırılarak bellerdeki kuşak veya kemerin altına sokularak güzel bir görünüş sağlanır. Bunların da bir çok çeşitleri vardır. Verevli gibi.

ÜSTLÜK :

Elbise esvab üstüne giyilen palto, kaput, pelerin, kepenek, cübbe gibi giyim eşyasına verilen umumi bir isim.

— V —

VALA :

İpekli başörtüsünün adı. Kırmızı valalar gelinlere duvak olarak kullanılır.

VARAK :

Yaprak veya altın gümüş gibi madenleri döverek meydana getirilen incecik yaprak.

VEREV :

Bir köşeden karşı köşeye doğru (Kesilmiş, katlanmış) olan.

7774.

Kars Yemek Folkloru :

KARS'TA YENEN ÇEŞİTLİ BİTKİLER

Derleyen : Ülker KIRZIOĞLU

Kars'ın çevre ilçe ve köylerinde çok çeşitli bitki yetişir. Bunlardan bazılarının kökü, bazılarının gövdesi veya yaprağı yenir. Bunları başlıca 3 kısma ayırabiliriz.

1 — Çiğ toplanıp yenilenler.
2 — Pişirilip yemeği yapılanlar.
3 — Kurutulup yemeğe ve çorbaya nane yerine konanlar.

1 — Çiğ yenenler toplanıp tuz dökülerek yenir. Bunlara örnek, yemlik, kuzukulağı, atyemliği, gelin parmağı vb.

2 — Pişirilenler yıkanıp haşlanarak suyu iyice sıkıştırılıp çıkarılarak soğan, yağ ve yumurta ile pişirilir. Üzerine arzu eden yoğurt dökerek yer. Örnek evelik, ebemkömenci, pazı pancarı gibi, Evelikli pilâv çok leziz olur.

Çorbası yapılanlar : Kuşekmeği (madımak), ebemkömenci, ısırğan, kazayağı, gibi.

Dolması yapılanlar : Bağa yaprağı, evelik, turpun yaprağından dolma sarılır.

3 — Kurutulup yenenler : Bunlar da kurutulup çorbaya, etyemeklerine katılır. Örnek : kekotu (Kekik), yarpız ve pişikotu (kediotu).

Bu bitkilerden çok şifalı ilaçlar da yapılır. İlerde o ilaçların yapılış, kullanılış şekillerini de vermeye çalışacağız.

Yazıda adı geçen pişikotu hakkında gördüğüm bir olayı da anlatmak istiyorum.

Komşumuz kurutmak için çok miktarda pişik otu (Kediotu) toplamıştı. Onu kadıncağız rahatlıkla bir türlü kurutamadı veya başını beklemek mecburiyetinde kaldı, çünkü bu ota kediler çok düşkün oluyorlar. Teşvillerle kurutulmaya bırakılan otları gelip hem yiyip, hem de üzerinde oturuyorlar, yuvarlanıyorlar. Hayretler içinde kaldım, hakikaten bu ot kediotu kokusundan mı

ZİYNET ALTINI :

Eski altın paralarından bir liralıklar ve beş liralıklar (beşi bir yerdeler) kuyumculara birer altın halkacık ekletilerek ziyinet altını olarak kullanılmıştır. Ziyinet altınları ibrişim bir kordona dizilerek gerdanlıklar gibi boyuna takılır. Veya esvab yakalarına takılır. Aynı zamanda tepelik denilen bir süs serpuşun firdolayı etrafından sarkıtılır. Tepeliğin veya hotozun iki kenarından yüz üstüne çapraz olarak asılır. Saç örgüsü arasına takılır, saçları süsler.

(BİTTİ)

nedir bütün kediler başına üşüştüler.

Kökü yenen bitkilerin de köklerinde fındık büyüklüğünde yenecek kısmı olur, bunlar soyularak yenir. Bir de Goşgoz gibi kotan zamanı tarla fareleri tarafından toprağın altına biriktirilenler vardır. Goşgozları çiftçiler kotanda çıkarırlar.

Bitkilerle ilgili birkaç tane de dörtlük derledim.

Kelemenkeşir Yağlı bişir (pişir)
Ben yiyim Sen döşür (topla)
Arpa ekmeği Turpunan
Ösgürürüm Gürpünen (Şiddetli)
Su dikenini Şingil şabanı
Yiyer dikenini Gezer yabanı
Gala başında çadır
Golun boynumdan aşır
Golundaki bilezik
Perçemime dolaşır

Tarla başı evelik
Evelik delik delik

Ele bir yar sevmişim
Perçemi onbeş bölük

BİTKİLERİN ADLARI

Acıgıcı, Adol, At yemliği.
Buğa dikenini, Bağa yaprağı, Bıdıda.
Çaşır, Camış gulağı (Manda kulağı), Cincer, Çoğan ekmeği, Çiris, Çemen, Çinacuna.
Çayır soğanı.
Devetabanı.

Ebemkömenci, Eşek turpu, Evelik.

Gazayağı, Garagaşan, Goşgöz gülü, Gımı, Gelin parmağı, Goyun gulağı, Gül hatun, Goşgoz, Gelusu, Gelin otu, Gangal, Geçi memesi, Gale, Kççotu, Goga, Gorunga, Isırğan, İtüzümü,

Kekctu (Kekik), Kuşekmeği, Keklik otu, Kekire, Kelemen Keşir, Kırsoğanı, Kuzukulağı, Kobuh, Karagatik, Kazankulpu, Kır pazısı, Kotan gülü, Kuş lavaşı,

Hırdirek, Hezelog, Horoz yumurtası.

Mervende, Mantar, Medik.

Nilifer, Öküz pöccüğü, Sudikeni, Sütlügan.

Pazıpancarı, Pişik otu, Pampara.

Tatlıbaba, Tetroy, Tel pancarı, Tita, Topuz dikenini, Tero, Tohlu başı, Tohlukulağı, Teke yumurtası, Turp, Türpek.

Yabani çiğelem, Yarpız, Yemlik, Yavşan, Yabanitereteze Yabani Pırasa, Yabani tut.

**800'den fazla şube ile
HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde**

T.C.ZİRAAT BANKASI

(Basın : 60132 A. 20224 — 91)

**EN KÜÇÜK
TASARRUFLARINIZA,
BÜYÜK
TASARRUFLARINIZ
GİBİ DEĞER
VEREN BANKA**

**ANADOLU
BANKASI**
SİZİN ESİNİZİN
ÇOCUKLARINIZIN
KISACASI
AİLENİZİN BANKASIDIR

(Folklor : 92)

(Folklor : 93)

AKBANK

TFLEWMUDGGCEVNJEHXSPOMNHE

GANCOCCECCOCCEBEOUC

WMOXHKBUSE

ADTFUNHG

MZKBYE

NBIDO

AIQB

**BANKANIZI
SEÇTİNİZ Mİ?**

demek ki
görüşünüz
kuvvetli...

TÜRK TİCARET BANKASI

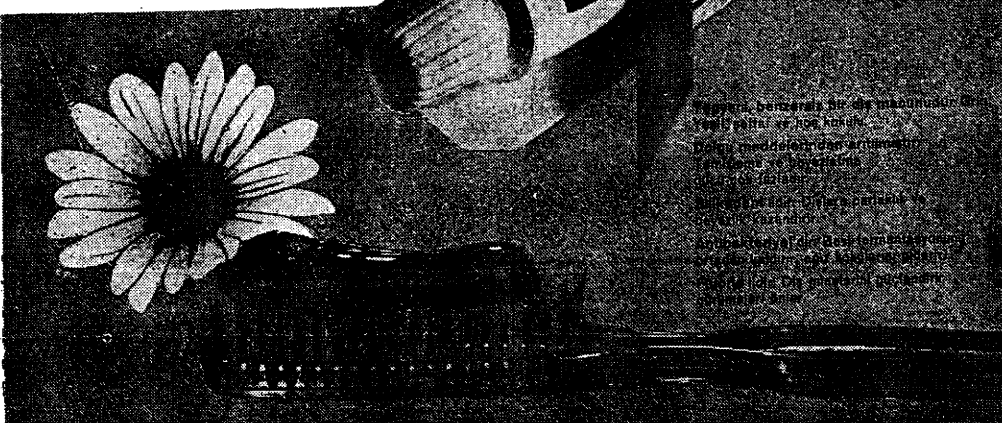
EDİRNE'den KARS'a kadar yurdun her köşesinde hizmetinizde

(Folklor : 94)

(Racdar R. — F. 95)

diş bakımında
yeni bir dönem...

SİLİKADENTLİ
grin®
ŞEFFAF YESİL DİŞ MACUNU

**LOKMAN MÜSTAHZARI
HALK SAĞLIĞI HİZMETİNDE**

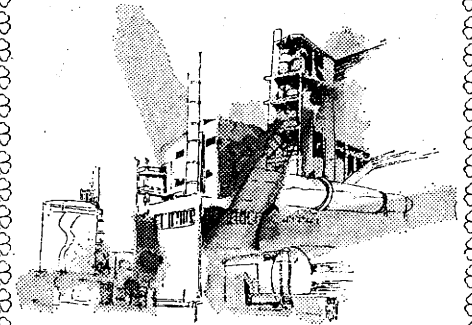
- Ekza - 9 Ekzema merhemi
- Algo - Tablet Ağrı hapi
- Lokman - Tablet Ağrı hapi
- Algopirin Analjezik tablet
- Algo - Tablet 4 tabletlik
- Moruvit - Vitamine Kuvvet şurubu
- Kina - Kola İştah şurubu
- Anamur Burun ve göz damlası
- Meprol Tablet Sınir hapi
- Sollargen Granüle Ekzema - kaşıntı
- Sel de Gastrin Granüle Mide tozu
- Gastro Goutes Mide damlası
- Gastroguanil İshal kesici tablet
- Metegastrin Mide tozu
- Derivit Yara ve yanık merhemi.
- Lokman Çayı Afiyet çayı tozu
- Dover Tablet Öksürük ve bronşite
- Metekodin Öksürük hapi
- Metekodin Öksürük şurubu
- Algo - Wax Ağrı merhemi
- Algo - Wax Vazo Grip ve ağrılarda
- Algo - Wax Nazal Nezle merhemi
- Ma-ka-ta Basur merhemi
- Cuti - Cura Cilt losyonu
- Pedi - Cura Ayak banyosu
- Pilo - Cura Saç İläci
- Lokman Kaşe ağrı kesici
- Panason (20 Gr. paket) Sağlık çayı
- Panason (50 Gr. alüm. kutu) Derlseptol Yara ve göbek
- Dr. Krom Diş patı

(Folklor : 96)

Son baskı tarihi : 1.10.1976

sanayie dönük yatırımlar
ve 4000'i aşan ortakıyla
halka açık
gerçek kuruluş

**TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI**
Sizlerle mutlu - Sizlerle güçlü

(Folklor : 97)

**HOS
BAG**

**SARAP
SANAYİNDE
KALİTE ve NEFASET
ÖRNEĞİNİ YİNE
TEKEL
SUNAR**

(Basın : 60013 — 98)